

Carpafii

Redactor: Traian Popescu

UN INVINS : ION MIHALACHE

de Pomfil Seicaru

Am avut curiozitatea să răsfoiesc desbaterile parlamentare și mi-am putut da seama că admirația lui N. Iorga nu era deloc exagerată. Nu am putut să înțeleg de ce conducerea partidului țărănesc nu a publicat o monografie a lui Dobrescu-Argeș și a primului partid țărănesc în România. Întrebându-l odată pe Ion Mihalache, mi-a spus că a strâns material prețios și când va avea documentarea completă va consacra o vară acestei monografii pe care el se simte obligat s'o scrie dar lucrarea a rămas un simplu proiect. G. Bogdan-Duică concepușe o amplă istorie a țărănismului și în 1923 a publicat în editura "Ramuri" cartea "Ion Ionescu dela Brad, primul țărănist român". Din nefericire lucrarea a rămas fără urmă. Într-o vară, la Olănești, în 1924, Bogdan-Duică mi-a vorbit pe larg de mișcarea lui Dobrescu-Argeș care provocase o serioasă îngrijorare, nu atât în rândurile partidului conservator, cât în rândurile partidului liberal. I s'a montat un proces, nu politic, ci pentru falsificarea unui gir. G. Bogdan Duică, cu pasiunea lui de precisă documentare, studiase dosarul și a rămas inspăimântat de îndrăzneala infamiei săvârșite. În acea vreme magistrații erau inamovibili, iar ministru de justiție era teribilul Stătescu, despre care se spunea că nici nu avea nevoie să facă act de prezență—când era ministru și exercita profesia de avocat—, ci era suficient să intre și să lase parafesă de avocat—, ci era suficient să dăstige procesul, pentru ca un bălbait de secretar să câştige procesul. G. Bogdan-Duică mi-a rezumat concluzia la care ajunsese din studierea dosarului: Dobrescu —Argeș era nevinovat; a fost un asasinat moral. Condamnat la un an închisoare, a fost un asasinat moral. Condamnat la un an închisoare, a fost un asasinat moral. Este interesant de făcut teste și a murit de amarăciune. Este interesant de făcut teste și a murit de amarăciune. Este interesant de făcut teste și a murit de amarăciune.

Este interesant de făcut teste și a murit de amarăciune. Este interesant de făcut teste și a murit de amarăciune. Este interesant de făcut teste și a murit de amarăciune.

urilor la sate-Vlașca, Teleorman, Olt, Romanuți, Dolj—
Războiul, reforma agrară, votul universal, au sfârșit

(Urmeaza pagina 3)

AVRAM IANCU

de Alexandru Randa

IU de țaran, a crescut în umbra munților transilvăneni, puternic și tacut, ca strămoșii săi. Pământul Motilor era sărac; banii rezultați din spălătul aurului din râuri aparțineau străinilor iar pornitul la drum cu cofe, aducea puțin câștig. Tatăl lui Iancu aparținea celor instăriti. În Vidra de Sus, unde locuia, era bine văzut. Imbrăcat în port românesc, ținut cu fir de aur, pleca la țarg și "Domnii" din Zlatna îl căutau pentru a-i cere sfatul. Într-o latinească populară, un "Extractus Urbialis Iudicialis Felso-Vidrensis" din 1839 înșiră proprietățile lui "Ianc Alexandrus": 8 jugăre de pământ arabil și 18 jugăre de pășune. În "Silvania gorinco" și "iudex dominalis" era trecut ca posesor al unei "Domus e lapideis et ligneis materialibus splendide aedificata et Scand

Avram Iancu.

La Claudiopolitana" in Targui Mures, Marco Vasarhely

(Urmeard pagina 2.)

al Ungurilor, din 1845 a înlocuit în sufletul "Regelui Munților" dorul de acțiune.

Era el oare doar un "olah", un străin, nu era mai curând un descendent al poporului roman și nu putea acest popor mândru de strămoșii lui, să facă exact ca "domni maghiari", adică să se răscolească împotriva Vienei unde domnia ultimul împărat roman?

Romanismul în Transilvania se simțea în propriul lui țără numai tolerat; "Unio trium Nationum" a Ungurilor, Securilor și Sașilor excludea din guvernarea țării pe Români, care constituiau poporul majoritar. Acest popor "tolerat" și-a îndreptat întotdeauna speranța spre împăratul din îndepărtata Viena față de care s'a socotit dator cu o supunere aproape mistică. Marile personalități istorice românești Mihai Viteazul în 1600 și eroicul șef al țărănimii revoltate, Horia, în 1784, au luptat pentru cauza împărătească și au căutat dreptate la Viena. Lucrurile nu puteau să se petreacă altfel, în furtunosul an 1848.

Valurile revoluției din Martie, au năvălit din Ungaria și în Transilvania. Contrar sfatului lui Szechenyi, Kossuth, aprigul luptător al voinței naționale maghiare, voia să contopescă într-un singur corp al nației maghiare "populus verbocyanus" al regatului Sfântului Stefan; conform acestei voințe, Transilvania trebuia să fie unită cu Ungaria, Vesselény devenind sufletul acestui plan de unificare. Cu aceasta însă, Maghiarii au ridicat împotriva lor celelalte popoare. Ca și Croații, disprețuiți Valahi nu au primit târgul oferit de Unguri, pretul cerut era prea mare: ca să nu mai fie totuși de autorități, li se cerea să renunțe la limba lor părintească. Dacă nu toți Ungurii erau gata să urmeze frazele înflăcărâte ale revoluției și mulți Sași se temeau să nu apară un "nou Decebal", se găseau mulți Români liberali înclinați să meargă pe drumul libertății alături de Unguri. Deasemenea refugiații în urma zdrobirii mișcărilor populare, mai întâi din Moldova și apoi și din Muntenia, au acționat de această parte a Carpaților în același sens, adică alăturarea de revoluția ungurească. Aruncând însă o privire de ansamblu, situația se clarifică: Majoritatea Ungurilor și Securilor urmau infocatele devize ale lui Kossuth iar Români și Sași se alăturau steagului împărătesc.

La 3/15 Mai, Avram Iancu, în vârstă numai de 24 de ani, ia conducerea țărănilor din Țara Moților, pe Câmpia Libertății din Blaj, cerându-le să depună jurământ pentru popor, împărat și patrie.

Un istoric ungur imparțial, li descrie ca un tânăr "întal de statură, subțire, cu o înfățișare care era departe de a fi neplăcută, în societate lipsit de pretenții și care trecea neobservat. Din ochii lui luminoși fulgera focul unei energii deosebite, și oprimarea la care era supusă Nația lui imprima firii lui o melancolie de care niciodată nu se putea despărți. Tema obișnuită în discuțiile cu prietenii era oprimarea poporului român, iar idealul lui zdrobirea prin orice mijloc a lanțurilor sclaviei".

Intrunirea populară era stăpânită din punct de vedere spiritual de Mitropolitul Andrei Șaguna și de verbul de foc al marelui orator Simion Bărnuțiu, însă când la tribună a urcat Iancu, mulțimea a fost câștigată de cuvintele lui simple, "Christos a înviat", a strigat el, "libertatea a înviat". Înălțându-se demagogia, Iancu cerea poporului să se păzească de falsi sfetnici cari vor să-l împingă la desordine. Cu inteligență, liniște și fermitate le cerea "să fie atenți cu demnitatea națională".

Un Rittmeister împărătesc scria pe atunci în "Wiener Lloyd": "Cei cari au fost martori la această întrunire populară de 30-40.000 de plugari și oameni din munți, ascultând cu religiozitate pe conducătorul lor, stăpânindu-și bucuria de a se vedea scăpați de gerbie și a se bucura de mai multă libertate, trebuiau să se gândească că providența pregătește acestui popor un viitor glorios".

Deputația românească trimisă la curtea împărătească a ajuns la Innsbruck și a primit promisiunea că o lege specială va recunoaște și naționalitatea română alături de celelalte; ministerul va avea grijă în viitor ca să se numească și funcționari români, în proporție cu numărul populației. Imediat însă după aceasta, președintele consiliului de miniștri, contele Bathiany a prezentat decizia de unificare a dietei transilvănene. Prin această decizie, Români erau readuși la starea de până atunci. Guvernul Transilvaniei a proclamat starea de asediu, a declarat comitetul român dizolvat și s'a deslănțuit prigoana contra membrilor lui. Au fost trimise în satele românești coloane mobile de secuși și au avut loc primele execuții. Garnizoanele din regiunea grănicerească s'au desagregat, regimentele naționale intrând în acțiune. Războiul civil începuse.

Când o doua întrunire populară, tot la Blaj, la 16 Septembrie a refuzat să recunoască guvernul revoluționar unguresc, cerând înființarea unei diete în care să intre Maghiari, Sași și Români proporțional cu numărul populațiilor respective, Iancu devenise deja "sufletul revoluției românești", cum a fost numit mai târziu într-un raport al comandamentului rusesc. "Apelul său la onoare și dreptate i-a câștigat încrederea și dragostea nelimitată a oamenilor săi". În decurs de numai o lună, Iancu a reușit să scoată o armată legendară. Preoți și studenți deveneau tribuni și prefeți ai Legiunii țărănești. Căntecelor melancolice ale Moților se transformau în marșuri de luptă. Vechile virtuți militare păreau reînviolate. Munții se transformau în cetăți. Legionarii își ascuteau coasele, rostogoleau stânci contra dusmanului, femeile luptând cot la cot cu bărbații. Se redeseptase în ei amintirea legiunilor romane. Gărzii lui, Iancu li dădu numele de "Auraria gemina". În amintirea legiunii romane care strălucise odată în Dacia. Dar Iancu nu era un romantic în divort cu realitatea, ci un improvizator genial al războiului de guerilă. El a știut să învețe pe ai săi tactica luptelor în munți, a știut să organizeze aprovizionările și să-și facă o artilerie din tunuri de lemn. Ce îi lipsea era ura. Un raport al căpitanului împărătesc Gratzke trimis guvernatorului Wohlgemuth îl numește "spiritul care animă toate, omul cu popularitate nelimitată". Iancu era călăuzit numai de două gânduri: păstrarea monarhiei și egalitatea nației sale cu celelalte naționalități conlocuitoare. "Socotesc că nimănui nu i s'a făcut din ordinul lui, vreo nedreptate."

Dictatorul Kossuth a strigat deputaților croați că "săbia va fi aceea care va decide în lupta care a început între ei și Unguri" și a început să facă pregătiri pentru a da și luptei contra Românilor caracterul de luptă de exterminare. Și aceasta a devenit fapt în ziua când munții transilvăneni s'au acoperit de zăpadă și ghiață. La 15

AVRAM IANCU

Decembrie 1848, zi în care feldmareșul principe Windischgrätz, învingătorul revoluției vieneze din Octombrie începu campania împărătească de iarnă împotriva revoluției ungurești, un aventurier genial a luat comanda descurajatei trupe maghiare. Generalul polonez Bem, cel mai dărz dintre revoluționarii vienezi a făcut prima trecere în revistă a trupelor și a ținut un discurs ofițerilor unguri într-o nemțească aspră: "Domnii mei Guvernul m'a numit comandant suprem, acordându-mi depline puteri. Vă cer tuturor o ascultare orbească. Cine nu va asculta, va fi împușcat. Voiu ști să recompensez dar să și pedepsesc. Puteți să vă retrageți!" Fără răgaz, aventurierul general polonez isbea la dreapta și la stânga trupele imperiale din Transilvania; înlocuit a strâpuns trupele de șoc ale lui Iancu la Oraștie, deși acestea, cu o rară vitejie, au încercat să-l oprească cu tunurile lor de lemn. A provocat reînvierea trupelor secușei deja obosite și a aruncat dincolo de granița trupelor rusești care veneau din Muntenia. În 1840, era stăpânul Transilvaniei. Contele Mailath a caracterizat astfel situația: "Toată Transilvania era în puterea guvernului unguresc; numai la Deva și în cetatea Alba Iulia se mai mențineau garnizoanele iar legiunile valahe, sub conducerea lui Iancu, "Regele Munților" mai stăruiau cu un nor întunecos pe creste.

Legiunile țărănești ale lui Iancu, rămăseseră ca o insulă îndrăzneată, în marea revoluției ungurești; nu numai Transilvania era pierdută pentru guvernul dela Viena, dar și armata lor principală a fost obligată să se retragă în Austria. Situația părea disperată, însă Iancu nu se clătina. Cei 50.000 de țărani ai lui trebuiau să facă față în toate direcțiile, spre Nord-Est în văile Arieșului și Someșului cald și rece, spre Sud-Vest în văile Crișului alb și negru și în plus, făceau ieșiri îndrăznețe atacând orașele ocupate de Unguri, aprovizionau garnizoanele înfometate austriace din Deva și Alba Iulia și țineau angajate puternice forțe ungurești. O grea situație îi creia dictatorului Kossuth stăpânirea munților de către Iancu, punându-l în imposibilitate de a explora zăcămintele aurifere dând astfel mai multă valoare banilor lor de hârtie. Bem și abilitul său șef de stat major Czeck s'au gândit să remedieze această situație. Începuse primăvara când s'a declanșat atacul unguresc. O "Totenkopflegion" de origină germană, a efectuat primul atac ca trupă de sacrificiu, dela Vas-Koh, peste Baia de Criș și Brad dar a fost nevoită să facă calea întoarsă cu mare repeziune. Neliniștitor era faptul că în tabăra românească amenințau neînțelegerile. Emigranții isgoniți de Ruși din Moldova și Muntenia făceau presiuni asupra lui Iancu pentru a se da de partea lui Kossuth, în "lupta europeană contra tiraniei", Iancu, spunea acestuia, ar putea să se retragă cu armata sa de țărani peste Carpați, pentru a elibera Moldova și Valahia. Dictatorul din Debrezen care, la 14 Aprilie, a proclamat destituirea Casei de Habsburg-Lotaringia, a venit și el cu propuneri de pace. Deputatul român din regiunea Bihor, Dragoș, trebuia să-l caute pe Iancu la Abrud, pentru a-l propune un armisticiu. Cele 18 puncte din tratatul propus, făceau Românilor largi concesii. Însă dictatorul nu făcea altceva decât să joace un rol dublu. Pe când convorbirile de armisticiu se desfășurau, maiorul Imre Hatwani a atacat, pretextând că Dragoș și Iancu s'au făcut vinovați de trădare. Când Iancu și ajutoarele lui, prefeții Ion Buteanu, Sever Axente și Petru Dobre au sosit cu Dragoș la Mihaileni, s'a constatat că mediatorul nu dispunea de suficiente puteri pentru tratative. Maiorul Hatwani atacă Abrudul. Însă "Regele Munților" nu avea să fie printre prizonierii lui. Mult timp după aceea, țăranii cântau balada frumoasei Farkas Hani, care prevenise la timp pe Iancu:

"E frumoasă ca o zână,
Dar durere: nu-i Română.
De nu-mi place,
Știu de ce."

Iancu fugise peste gardul prieteniei și porni pe roibul lui spre Câmpeni, anunțând legiunilor trădarea dela Abrud.

Dragoș tot mai credea că ar putea să medieze. De trei ori o scris lui Iancu la Câmpeni să vină fără întârziere, onoare și persoana lui fiind garantate. "Nu e posibil ca Ungaria să aibă un fiu atât de ticălos care să riște a călca o promisiune făcută în numele unei țări întregi..." "Vino fără teamă. Fă să se termine o stare de lucruri care nu este plăcută lui Dumnezeu și este urită de oameni". Însă Iancu se învâluia într-o tăcere amenințătoare, dând un scurt răspuns negativ, în care condamnă trădarea lui Hatwani și reamintea cuvintele lui Kossuth relative la deciziunea dictată de sabie. La 9 Mai, legiunile lui erau în fața Abrudului. După a luptă disperată, Hatwani a fost respins spre Brad. Printre Români împușcați din ordinul lui Hatwani a fost și prefectul Dobre, care s'a încrezut în cuvintele lui Dragoș. Nefericitul mediator, Dragoș, s'a ascuns într-o fântână. Țărani lui Iancu l-au scos afară și l-au tăiat în bucăți.

Revoluționarii unguri nu s'au dat bătuti. Bem trimite ajutoarele lui Hatwani și Ungurii au pornit din nou la asaltul asprilor munți. Iancu dăduse ordine severe ca nimănui să nu se retragă sub nici un motiv. Dela 18 mai până a doua zi la prânz, timp de 30 de ore Ungurii au încercat să strângă pozițiile românești. Iancu încredințase apărarea Câmpenilor tatălui său; el își rezervase aripa stângă care avea misiunea să atace. Oastea lui Hatwani a fost nimicită, numai vreo 200 de oameni mai reușind să scape, fugind spre Deva. Invinsului nu-i mai rămânea decât ura neputincioasă.

Ion Buteanu, care în atacul dela Abrud căzuse prizonier, a fost spânzurat din ordinul lui Hatwani, la Ioșas, în ziua de 23 Mai. Chiar sub streang, Buteanu și-a păstrat curajul și sânger rece: Mor liniștit, a spus el Moartea mea este răzbută de cele două batalii dela Abrud, în care Maghiarii au fost înfrânți. Dictatura lui Kossuth și a generalilor lui, atinsese punctul culminant. La 21 Mai Buda a fost asaltată. Generalul imperial Hentzi, un elvețian născut în Ungaria, căzuse pe zidurile cetății. La 27 Mai, garnizoana dela Deva a fost nevoită să se predea, iar la 18 Iunie, cea din Arad a trebuit să facă același lucru. Regiunile din Bacsa și Banat se găseau din nou în stăpânirea Ungurilor. Bastionul din Țara Moților trebuia și el să cadă. Colonelul Kemeny Farkas adu-

cea noi întăriri în munții până atunci nelavinați. Dar abia au ajuns cei 7000 de luptători și 19 tunuri la Abrud, și prefectul preot Simion Groza a și pornit la atac. Două companii de Secui au fost imprăștiate dar Kemeny a reușit să facă o adâncă pătrundere. Munții inospitalieri au devenit curând amenințatori și luptătorii lui Iancu care atacau mereu în jurul lui ca un roi de albine, l-au umplut de spaimă. Ungurii trebuiau să rămână mereu grupați, înaintarea era foarte înceată și posibilitățile de aprovizionare extrem de reduse; soldații se hrăneau numai cu porumb uscat. Din această cauză, Kemeny a propus începerea negocierilor. A primit însă același răspuns ca și Dragoș: sabia va fi aceea care va decide. Iancu adunase pe legionarii săi din toate părțile și la consfătuirea care a avut loc la Câmpeni în ziua de 12 Iunie, a dat ordinul de atac. Prefecții lui preoți, Balint, Gombos, Groza, Fodoreanu și Vlăduț, purtau în fruntea oștilor, cruci. Ungurii au fost respinși și urmăriți de Groza până la miezul nopții lui 15 Iunie. Descurajat, se spune că Kemeny ar fi exclamat: Dracul să se bată cu acești preoți! Cu restul forțelor, a părăsit orașul care ardea, "ascuns de un nor gros de fum". Vărfurile munților au rămas și de data aceasta nelavinate.

Din acest moment, dictatura ungurească începea coborîșul. Austriacii și Rușii s-au pus în marș. Kossuth, a încercat din nou să negocieze cu "Regele Munților". Dragoș murise dar s'a găsit o nouă unealtă, în deputatul Ioan Gozman, care într-o scrisoare trimisă lui Iancu la 12 Iunie, a făcută cuvinte care se voiau convingătoare, pentru a căuta să se uite mișeșcul atac al lui Hatwani. "Chiar Kossuth, scria deputatul, are aceeași părere, ca și noi Români, ca și parlamentul. La începerea ședinței, în ziua de 2 Iulie, vom cere ca Hatwani, a cărui pripeală a zădărnicit pacea dorită, să fie pedepsit. "Gozman, oferea din nou pacea lui Avram Iancu: "Noi deputații români ai ambelor țări, Ungaria și Transilvania, vom, cu toată dragostea și din adâncul sufletului nostru, să fim mijlocitori între voi și parlamentul unguresc. Să ne spuneti numai ce vă doare și ce doriți. Și aceasta o puteți face cu ușurință, acumă când știți că guvernul nostru a dat amnistia, când vă dați seama că ați fost înșelați de Camarila împărătească, că armatele imperiale nu v'au venit în ajutor, iar în ședințele parlamentului de la Kremsier, Români nici măcar nu au fost menționați".

Amenințări și promisiuni stau alături, când Gozman își încheie propunerile cu cuvintele următoare: "Nu așteptați până când toată țara se va ridica contra voastră. Nu rămâneți unelte oarbe în mâinile Camarilei dela curte. Gândiți-vă la Europa și la libertatea comună!"

Iancu răspunsese deja în ziua de 15/27 Iunie, din Câmpeni, cartierul general al luptătorilor săi pentru libertate, că "el e convins de doliul pe care îl are în suflet președintele Kossuth". "Pe noi ne întristează un om care-și pregătește singur necazurile, contrazicându-se întruna. Promisiunile date azi sunt retrase mâine și anulate de înșiși decretul lui... Vouă însă, Domnii mei, vă mulțumim. Dar nu vă rugăm să cereți pedepsirea lui Hatwani. Căci ce datorăm i-am plătit și nu mai avem nimic de cerut dela el".

Un conducător al țărănimii, în vârstă de numai 24 de ani, încurcătura cu fiecare frază pe mijlocitorul cel mai abil: "Ungurilor nici nu le place să vorbească de Români, pe când Camarila, cum îi place lui Gozman să o numească, asigură Românilor existența națională. Noi vă adresăm rugămintea frățească de a nu fi de rea credință și să nu vă înșelați crezând că suntem unelte oarbe în mâna Camarilei și că numai negru și galben sunt culorile noastre. Noi domnii mei, noi suntem oameni libertăți! Noi ne-am răsculat pentru libertate, pentru libertate am vărsat sângele nostru și pentru libertate îl vom vărsa până la ultimul Român. Începând dela 15 Mai anul trecut, am întins în zadar mâinile noastre fraților Unguri propunându-le să fim prieteni pe vecie, cerându-le în schimb să ne recunoască Naționalitatea și drepturi egale. Ei însă, în loc să încerce a câștiga inimile unui popor întreg, au prins în mâini biciul terorismului. În schimb, casa domnitoare a promis să satisfacă cererile noastre".

Ungurii au pus în marș o ultimă expediție pedepsitoare. Au înaintat în munți, incendiind din nou satele. Insuși Iancu relatează masacrul din Măricel, ca urmare a răspunsului dat de el lui Gozman. "Bătrâni, femei și copii nevinovați au fost uciși fără milă. S'au pus copii de tată la sânul mamei ucise, pentru a-i uciide mai lent. Pe mulți din acești copii nenorociți i-am mai găsit în viață, trei zile mai târziu. Cei mai mulți însă au fost victimele acestor groaznice chinuri".

Tribunul Nicolae Chorceș a nimicit pe Ungurii de sub comanda lui Paul Pasvari. Pasvari a făcut parte dintre cei căzuți.

Revoluția ungară mergea către sfârșit. Rușii trecuseră Carpații și înaintau adânc în interiorul Alföld-ului. Kossuth se agăța cu disperare de ultima speranță: aceea de a câștiga pe Români de partea lui și a lupta împreună împotriva Rușilor. La 9 Iulie, scria generalului Bem. "Acumă încă ceva foarte important, dle general! Emigranții din Valahia îmi propun să formeze o legiune valahă. Am acceptat în principiu și pentru amănunte, m'am adresat D-voastră. Vă atrag atențiunea asupra acestei chestiuni, extrem de importantă. Dacă ați înainta în Valahia, ceiace ar fi de dorit, atunci acest batalion ar forma avangarda. Perspectivele acestei acțiuni ar fi extraordinare. Ceiace este de dorit, este de a fi primiți ca prieteni și eliberatori. Găsesc foarte necesar ca în proclamatie să se spună că venim ca prieteni ai Turcilor și Valahilor, ca să-i scăpăm de jugul rusec". Bem a încercat într-adevăr o incursiune îndrăzneată în Moldova. Apelul lui din 12/24 Iulie trebuia să-l arate ca pe eliberatorul de jugul rusec. "Rusul împotriva căruia am luptat este dușmanul libertății fiecărui popor, spunea Bem. Prin urmare el este dușmanul nostru ca și al nostru".

Concomitent cu eșuarea acestui ultim act disperat al Ungurilor Avram Iancu, răspundea la încercările de împacare cu vorbe aspre împotriva lui Kossuth, însă nu-i amintea de cadavrele războiului civil și nici nu pomenea de război.

"Frați Unguri! Ascultați la cuvintele ce vin din adâncul sufletului unui Român sincer. Credeți-ne că recunoaștem deslușit că în aceste țări surori, Ungurii nu pot vorbi de existență și de viitor fără Români și nici Români fără Unguri. Vedem clar că peste noi azi sau mâine va cădea un element gigantic care ne va zdrobi. Și unii

(Urmează pagina 3.)

ION MIHALACHE

(Urmează pagina 4.)

ION MIHALACHE

haine militare, care aducea "Tara noua", publicație săptămânală a partidului țărănesc. Se numea Milan Ionescu-Berbecaru și era secretarul general al partidului. Își trecuse în 1916 doctoratul în Drept, era însă pe cât de sfios pe atât de modest, total lipsit de ambiție, dar integrat total ideii unui partid al clasei țărănești. El mă vestea când venea la București Ion Mihalache. Eram redactor la "Adevărul" și "Dimineața" și mă interesau impresiile lui Mihalache asupra transformărilor politice pe care războiul, schimbările în structura politico-economică a Statului, le determinau în lumea satelor. Expunea metodic, preocupat să fie cât mai clar. Un simț critic îl făcea adesea să exagereze greutatea pe care le vedea în calea partidului țărănesc. Nu odată mi-a repetat că până la trecerea valului de popularitate al generalului Averescu, el nu înțelegerea un succes deosebit pentru partidul țărănesc. Spiritul lui realist, robustețea lui țărănească, îl făcea refractar exagerărilor optimiste. Temperament anti-romantic. Nutrea o speranță în ce privește evoluția posibilă a revoluției bolșevice spre o democrație țărănească. Își rezema această speranță pe existența unei mase țărănești, care va respinge ideea proprietății colective. Nu atribuia "mirului", valoarea unui punct de plecare spre o proprietate comunistă. Această ipotetică evoluție a situației politice în Rusia, ar fi contribuit și la o accelerare a procesului de transformare a României într-o democrație țărănească. De Ion Mihalache și de partidul țărănesc, în afară de "Adevărul" și "Dimineața", dădea informații zilnic "Dacia", care avea în redacție pe B. Cecropide, N. Dascăl, Al. Buzuloiu și Nichifor Crăinic, simpatizanți ai ideii țărănești.

Spre surprinderea lui Ion Mihalache, au început să vină adesiuni din afara lumii învățorești. Una dintre primele adesiuni a fost cea a lui Grigore Iulian. Tânăr deputat liberal, ales în 1914, în 1917 s'a separat de Ionel Brătianu și a întemeiat împreună cu George Diamand, Dr. N. Lupu, Danielopol, Rădulescu-Putna, Gr. Trancu-Iași, Nunucă Protopopescu, etc., partidul muncii. Inteligență fină, de o serioasă formație intelectuală, Grigore Iulian, la discuția reformei agrare, făcuse o acerbă critică partidului liberal, luând poziția unui radicalism țărănesc.

În Ianuarie 1919, singurul om politic care îl cunoștea și-l aprecia la justa lui valoare pe Ion Mihalache, era fostul director al băncilor populare și al cooperativelor, I. G. Duca. Intenția lui I. G. Duca era să-l poată atrage în partidul liberal, dar toate atențiile nu-l puteau clinti pe Ion Mihalache de la linia pe care și-o fixase. Organic, Ion Mihalache avea o ostilitate profundă pentru partidul liberal. Țărănismul, la începutul anului 1919 nu reprezenta un puternic curent de idei, era un aspect minor al unei stări de spirit, care se exteriorizase politic în formidabila popularitate a generalului Averescu. Deaceia, adesiunea unor profesori universitari ca Paul Bujor, fost socialist care împreună cu C. Stere avuseser în 1906 direcția revistei "Viața românească", Costăchescu, Borcea, G. Bordan-Duică, Giuglea, I. Răducanu, nu putea fi apreciată ca rezultat al unor calcule oportuniste. Acceptarea, astfel, lui Ion Mihalache era o spontană ratificare a unui simbol. Mihalache era privit ca autenticul reprezentant al țărănismului. Partea costumului din Muzeul cu acel firec care da costumului țărănesc o autenticitate de apartenență și de sentimente, înainte de 1914, la ogoate normală de învățători din Câmpulung, elevii purtau costum țărănesc. De mic copil și tot restul vieții, Ion Mihalache purtase costumul național din Muzeu.

Când C. Stere a publicat acel teribil rechizitoriu "C. Stere și partidul național-țărănesc", nici Ion Mihalache nu e uitat: "Mihalache își dădura harul divin", făcând aluzie la costumul țărănesc al învățătorului dela Topoloveni. Fidelitatea cu care își păstra costumul țărănesc, era o mărturisire a apartenenței lui clasei țărănești. Nu era o costumare demagogică, ci un gest natural de a persista într-o formă de viață. Când intelectualii de elită îl fortau să întreprindă intențional acest cuvânt pentru a sublinia ezitarea lui Mihalache de a primi să fie sef—era un act de mărturisire a unei credințe de neprihănit idealism politic. Un singur profesor universitar—Simion Mehedinți—, a intrat în partid după lungi negocieri, ca să găsească un pretext să plece, când a văzut că nu este proclamat sef al partidului. Băiatul unui dascăl dela biserică din Soveja, Simion Mehedinți a făcut seminarul pentru a deveni preot dar s'a răzgândit și în loc să se înscrie la teologie, s'a înscris la filosofie. Teza lui de licență a avut ca subiect "Filosofia lui Rousseau". Apreciat de Titu Maiorescu, a fost trimis să-și ia doctoratul în Germania. Îi era destinată o catedră universitară și cum nu exista decât una de filosofie la Iași la care fusese designat P. P. Negulescu de către Titu Maiorescu, Simion Mehedinți și-a trecut doctoratul în... geografie, după o pregătire pripită. Un caz similar s'a petrecut și cu I. Rădulescu-Pogoneanu: se pregătise pentru filologie, domeniu în care se cere în primul rând o capacitate de muncă inteligentă căzând pe planul al doilea, în afară bineînțeles de filologi ca Hasdeu, Densusianu, Sextil Pușcariu sau Candrea. Din nefericire nu exista nici o catedră liberă și bietul I. Rădulescu-Pogoneanu cu creierul lui de filolog, s'a văzut obligat să-și treacă la începutul unui doctorat în etică și sociologie. Se reamintea la curs improvizată în formă de sociolog. Ca geograf, S. Mehedinți este cunoscut doar ca autor de manuale didactice. Admirator al lui Titu Maiorescu, căuta să-și imite și ticurile, nu numai solemnitatea. Auzea foarte bine, totuși, când i se vorbea, pune mâna până la urechea dreaptă ca și când ar fi avut auzul slab; o simplă imitație a lui Maiorescu care era, precum se știe, surd de urechea dreaptă. Era afectat în vorbă, retoric, fără brisismul elocvenței lui N. Iorga. S. Mehedinți a reprezentat mediocritatea pretențioasă. Îl vom regăsi întreg cu minorele lui calități literare și redusa lui gândire, în articolul "Primăvara literară", publicat în 1905 în "Sămănătorul". Între 1907-1924 a fost director al "Convorbirilor literare", care îi dădea un prestigiu. O singură carte, "Oameni dela munte", semnată Soveja, va fi pomenită în Istoria literaturii române, scrisă cursiv, într-o limbă îngrijită, ca oarecare prospectivă de emoție. Din anul de seminar, Simion Mehedinți a păstrat o înclinare spre lumea bisericăscă, acedese înainte de războiu o foale de duminică "Lumina poporului", al cărei abonată erau mai toți, preoți. Între promotorii partidului țărănesc se aflau și mulți preoți, admiratori ai lui Simion Mehedinți, cari doreau să-l aducă în partid.

Simion Mehedinți fusese un membru activ al partidului conservator. În Martie 1918, când s'a format guvernul Al. Marșalloman, ministrul instrucției publice i s'a în-

credințat lui Mehedinți. Făcuse deci parte din guvernul care a semnat pacea dela București, ceia ce nu era, în atmosfera din 1919, o recomandare. Ion Mihalache a fost acela care a căutat să înlăture reticențele unora, să calmeze ostilitățile altora, să convingă pe cei cari vedeau în Simion Mehedinți un conservator refractar oricărei democrații țărănești. Ce anevoioase au fost negocierile, ca să plece, imediat după ce a intrat, sub un știu ce pretext. Este unicul intelectual care a intrat în partid, nu mănânat de o irezistibilă convingere, ci de o nemăsurată ambiție.

În nici un moment din viața noastră politică și socială, ideii unui partid al clasei țărănești nu a trăit cu atât intensitate, ca în primăvara anului 1919. Cu rari excepții, mai toți intelectualii români veneau, dacă nu direct din rândurile clasei țărănești, sigur reprezentau a doua generație dintre cei porțiți din lumea satelor. Substratul sensibilității intelectualilor români era rural; fără să constituie nici o calitate și nici o scădere, fapt este că originile țărănești dau o specifică tonalitate sensibilității intelectualilor români. În nici o literatură nu a fost privită țărănimea cu atât iubitoare înțelegere, ca în literatura română. Dela Nicolae Bălcescu și până la Nicolae Iorga, vom regăsi aceiași iubire față de țărănime, privită ca un rezervor al energiei naționale, ca un izvor de înalte posibilități a societății și a Statului român. Vasile Alecsandri, Al. Russo, Eminescu, G. Coșbuc, Al. Vlahuță, apoi generația de scriitori dela "Sămănătorul", și ulterior Octavian Goga, P. Cernă, toți au avut aceeași atitudine față de țărănime. Îmi amintesc de un articol scris de Titu Maiorescu asupra "Poeziilor populare române", adunate de Vasile Alecsandri: "Isorând astfel poezia populară din plenitudinea simțământului, în ea ne aflăm apărați de acele aberații intelectuale, care strică inspirația multor poeți, chiar a celor cu talent". În poezia populară "ne aflăm apărați de aberațiile intelectuale", acest normativ țărănesc îl strămuta Eminescu de pe planul literar pe cel politic, atunci când scria: "Suntem o țară de țărani și țărănește trebuie să ne gospodărim". În afară de această tradiție profetărnime a culturii românești, s'a mai adunat în creația momentului politic din primăvara anului 1919, încă un element: experiența războiului.

Într-un tablou de N. Grigorescu, "Asaltul Griviței", nu se văd decât soldați în iureșul atacului la baionetă; o similară imagine ne-a dat și războiul unității naționale, greul luptei fiind dus de țărănime. Clasa conducătoare a trecut un examen jalone; ca și când nu ar fi avut nici o legătură cu marea, tragica încordare a națiunii pentru a intra într-o nouă fază a istoriei, a pornit-o bescmăcă în Moldova și de acolo în Rusia. Nimic nu ne-ar fi putut da o imagine mai completă, mai dureroasă, a lipsei de comunicativitate emoțională și de idei între această clasă beneficiară a bunurilor pământului românesc și momentul istoric pe care îl trăia neamul românesc, decât lăzile aflate în depozit la Moscova împreună cu tezaurul românesc. În 1935, după reluarea relațiilor diplomatice cu Rusia sovietică, s'a anunțat că treptat în se va remite tezaurul românesc din Moscova, căruia în 1916, după lăzile aur, în afară de tezaurul artistic, cum ar fi tezaurul dela Petroasa (cloșca cu pui de aur). N. Titulescu, mai nesățios de publicitate decât un actor, a anunțat ca un fapt îndeplinit și constituind, evident, un succes personal.

Toată această euforie a lui N. Titulescu avea să primească o cruntă chemare la realitate. Moscova a înțeles să utilizeze slăbiciunile de farfara internațională a lui N. Titulescu; nici un moment nu s'a gândit să dea înapoi tezaurul, dar a știut să transforme restituirea în rate a tezaurului într-o sângeroasă satiră la adresa clasei conducătoare. S'a evacuat în Decembrie 1916 la Moscova, pe lângă aurul Băncii naționale, tezaurul istoric, obiecte de artă și unele lăzi în care potențaiile zilei își puneau la adăpost ce aveau mai de preț. De la sine înțeles că bolșevicii nu au continuat să mențină aceste lăzi fără să le verifice conținutul și după verificare sa repună pecetea. Cu o fioroasă ironie au ales aceste lăzi în care, la deschiderea făcută cu solemnitate la Ministerul nostru de externe s'au descoperit: rochi, camizoane, ciorapi de mătăsă, pălării, corsete, pantofi, toate nimicuile unor mode trecute. După douăzeci de ani, ce valoare mai pot avea obiectele de îmbrăcăminte, oricât de bine ar fi fost conservate? N. Titulescu și colaboratorii lui au rămas încrămășiți: era confesiunea unei clase în momentul cel mai dramatic al războiului. Îmi amintesc de strigătele de revoltă ale lui Titulescu, pus într-o penibilă situație față de opinia publică a țării, care aștepta cu o îndreptățită nerăbdare primul transport al tezaurului. În lipsa de altceva mai bun, N. Titulescu a anunțat ca un bun câștigat: întorcerea etalonului metric. Dacă așa avea la dispoziție presa timpului, așa putea da toată culoarea celui moment, trist și comic în același timp.

Se explică de ce toți intelectualii români priveau cu atâtă iubire și încredere în clasa țărănească: aveau sentimentul misiunii lor și înțelegerea epocii. Ascultaseră bălăile inimii nației și au înțeles-o. Mășlăuiseră sule de kilometri în acea sfâșietoare retragere, rămăseară în urma lor sate tăcute, la porțile curților stând ca stane de piatră femei care își sprijineau bărbile în mâini, în ochi având tristeți cu adâncimi milenare. Această lume umilă, necăjită, realiza în conștiința ei sfâșietoarea tragedie a patriei și în muta ei atitudine, avea o majestate a durerii. Lângă intelectualii cari făcuseră în imensa lor majoritate războiul ca ofițeri de rezervă, pășiseră tăcuți, adânciți în imensa lor durere, soldații, toți țărani în uniformă. În acest calvar al retragerii, în lumile de existență monotonă și tristă a tranșelor, s'a realizat cea mai intimă legătură, am putea spune o contopire sufletească a intelectualilor cu masa țărănească. Numai cunoscând acest proces de integrare a intelectualilor în masa țărănească vom înțelege ambianța spirituală în care s'a zămăslit partidul țărănesc. O emoționantă mărturisire de credință ce s'a înfiripat în nopțile de veghe pe linia tăcută și umbră a tranșelor. Că din această așteptare nu a ieșit decât o mare, depărmantă desamăgire, nu are nici o valoare politică a cărei valabilitate o vom regăsi mâine, după restaurarea libertăților naționale.

Care era pregătirea politică a lui Ion Mihalache în 1919? I-am cunoscut biblioteca, cea mai sigură indicație a orizontului intelectual ca și a problemelor care trămăntă pe un om politic. Foarte puține cărți de literatură,

majoritatea fiind politice sau consacrate problemei agrare. "Neobișnă" lui I. Dobrogeanu-Gherea, pe care s'afond-o fi dădăel seama că a fost nu citită ci studiată cu creionul în mână. Numerele din "Viața românească", în care C. Stere își publicase "Poporismul sau socialismul democrat", studiile lui Radu Rosetti și G. Panu asupra răscoalelor țărănești, o carte a lui Virgil Arion despre revoluția dela 1907, cele două volume apărute în editura Stok redând polemica Eduard Bernstein-Karl Kautzki în jurul reformismului, câteva volume de N. Iorga, un volum "Scrieri politice și literare" de M. Eminescu precum și "Articolele politice" de Eminescu publicate de editura Minerva, "Domnia lui Cuza Vodă", "Istoria partidelor politice în România" și "Istoria Românilor" de A. D. Xenopol, toate apărute la Șaraga, volumele de critică ale lui Titu Maiorescu și discursurile parlamentare cu o substanțială introducere și criticile lui Gherea, "Revoluția lui Tudor Vladimirescu" de Aricescu, care se vedea că fusese citită de mai multe ori, colecția completă a publicațiilor Academiei române privitoare la revoluția dela 1848, "Dreptul constituțional" de C. Dinescu, colecția "Sămănătorului" legată, colecția "Neamului românesc". Memoria a reținut numai o parte din cuprinsul bibliotecii care nu cuprindea prea multe cărți, dar se vedea concentrată atenție cu care fuseseră citite. Fără îndoială un autodidact, dar cu putere de înțelegere asemilare, o înțelegere clară, refractară utopiilor, cu mult bun simț și cu un simț de autenticitate adesea exagerat, care îl făcea ezitant atunci când avea de luat o răspundere. Nimic în el de speriat al situațiilor, de grăbit al arivismului; modest și plin de atenție față de cei cu care vorbea. Convingerile lui nu se clătinau după cum bătea vântul schimbării al opiniei publice.

Fără îndoială că mult mai anevoios ar fi fost drumul partidului țărănesc dacă în alegerile din vara anului 1919, Liga Poporului ar fi participat. Generalul Averescu s'a lăsat influențat de Take Ionescu și de Iancu Flondor să nu participe la alegeri, deoarece guvernul de alegeri general Arthur Văitoianu era un guvern liberal camuflat. Era exact; dar ce importantă avea acest fapt, față de imensa popularitate a generalului Averescu? Este surprinzător că un om de pătrunzătoare înțelegere ca Take Ionescu nu și-a dat seama de marea schimbare pe care o provocase războiul în conștiința publică. Războaiele prin natura lor sunt revoluționare, prin consecințele lor nu sunt conservatoare. Take Ionescu nu cunoștea dinamismul revoluționar al războaielor moderne, care au început la 1914. El cunoștea popularitatea restrânsă la un colegiu electoral, cum a fost popularitatea lui în mica burghezie. Toate succesele conservatorilor—democrații—asa se intitula partidul format în 1906 de Take Ionescu—în alegeri, erau la colegiul al II-lea. O popularitate în lumea satelor i se părea amăgitoare, fără nici o consistență politică, deoarece credea pe țărani încă neformați pentru a se înfrunta cu aparatul administrativ pe care îl dețineau liberalii sub camuflajul guvernului Văitoianu. Tezei lui Take Ionescu i s'a raliat Iancu Flondor, revoltat împotriva regelui care deviază dela menirea lui de corect interpret al Constituției. În momentul în care generalul Averescu s'a decis să boicoteze alegerile, partidul țărănesc căștigase victoria în toate celelalte colegii electorale. Popularitatea țărănească era încă precedent în istoria politică a României, în afară bineînțeles de popularitatea lui Vodă Cuza în lumea țărănească. La Râmnic, seful organizației Ligii Poporului, C. C. Brăscuș, n'a ținut seama de consenul dat de Averescu și a pus o listă de candidați, lista a fost aleasă în întregime. Fără îndoială că partidul țărănesc ar fi isbutit să obțină în multe județe remarcabile succese electorale, dar față de Liga Poporului s'ar fi găsit într-o vădită inferioritate numerică în parlament. Chiar dacă s'ar fi prezentat în alegeri, Liga Poporului nu ar fi putut să capete o consistență, deoarece compoziția ei eteroclită o făcea neviabilă. Între natura popularității generalului Averescu și concepția lui politică, era o totală contradicție. "Partidul Poporului" care a urmat Ligii, nu a avut o doctrină, o ideologie, care să realizeze cadrele, să le mențină unite atunci când valul popularității va fi trecut. Nimic mai instabil decât popularitatea, produs al exaltării imaginii masei; dacă un iureș de popularitate poate impune un om, o grupare politică, când vine refluxul se menține numai cine reprezintă o idee.

Boicotarea alegerilor de către generalul Averescu a folosit partidului țărănesc, care a fost literalmente surprins de succesul obținut. Revoluția dela 1848 în Franța a surprins pe toată lumea, pe regele Louis Philippe, pe Guizot, pe teoreticienii și practicienii revoluției, pe Karl Marx care aștepta ca revoluția să izbucnească în Germania, pe Engels care se aștepta să izbucnească în Anglia. Îndreptătit era Sainte-Beuve să scrie "imaturitate de l'événement". Se poate spune și de succesul în alegeri al partidului țărănesc care a surprins pe Ionel Brătianu, pe Averescu, pe Take Ionescu, presa: "imaturitate de l'événement". Constituirea guvernului s'a făcut cu mare greutate. Și ca situația să fie și mai complicată, a apărut, de nechez, ca ministru de interne generalul Averescu. O apariție de scurtă durată, care are o explicație: generalul a acceptat să facă parte din guvern cu condiția ca să ceară dizolvarea imediată a parlamentului și să se procedeze la o nouă consultare a țării. Averescu a fost manevrat; odată intrat în guvern, nimeni nu s'a gândit să ceară dizolvarea. S'a opus Iuliu Maniu, s'a opus N. Iorga, s'a opus Ionel Brătianu care voia să-l păstreze pe generalul Averescu ca o rezervă împotriva guvernului de coaliție, a cărei majoritate parlamentară își manifestase sentimentele ostile față de liberali când a fost ales N. Iorga ca președinte al Camerei.

Partidul țărănesc nu a deținut în guvernul Al. Valda Voievod—delegat la Conferința de pace alături de Ionel Brătianu—, decât ministrul de agricultură și domenii și al instrucției publice. I. Mihalache nu voia să primească răspunderea unui departament și din modestie și dintr-un exces de simț critic; nu se credea pregătit pentru a fi ministru. La instrucția publică a fost designat I. Borcea, profesor la Universitatea din Iași. După scurta trecere a generalului Averescu, la interne a fost numit ministru Dr. N. Lupu.

Clubul partidului era la Hotel Astoria. Ciudat hotel simbolic, pentru începuturile așa de naive ale partidului țărănesc. În acest hotel, majoritatea camerelor erau ocupate de artiștele dela "Moulin rouge", localul care mai târziu s'a transformat în localul Senatului. Alegera acestui hotel a fost întâmplătoare, determinată doar de

ION MIHALACHE

mentelor și ideilor unei clase care dealungul atâtor secole de istorie nu cunoscuse decât nedreptatea. Ar fi păcat să se proiecteze asupra stărilor sociale din trecutul românesc o poezie romantică, dând un fals aspect de viață patriarhală, boierul apărând ca un miel blând, tutore al țăranilor. Fără excepție, călătorii stăini notează starea de miserie a poporului de jos. Contele de Langeron în "Ziarul campaniilor făcute în serviciul Rusiei în 1790", acest general șef al trupelor rusești, definește lapidar situația din România: "Principalele sunt favorizate de natură și persecutate de soartă". Condițiile de viață ale țăranilor sunt descrise cu amănunțime; încerci un sentiment de amărăciune și de rușine, citind aceste note de călătorie — publicate de Academia română —, care interzic orice idealizare a trecutului. Este suficient ca cineva să citească "De l'influence française sur l'esprit public en Roumanie. Etude sur l'Etat de la Société roumaine à l'époque de régnes phanariotes", de Pompiliu Eliade, care utilizează cea mai completă documentare, ca să-și dea seama de condițiile înspăimântătoare ale țăranului român, adică a neamului românesc, deoarece în acea epocă țăranimea forma 90 % din populație.

"Nu existau torturi morale sau fizice care să nu fi fost întrebuintate, pentru a stoarce țăranului tot produsul muncii lui. Sunt străini cari n'aveu nici un interes în treburile țării, sunt marii boieri interesați să ascundă această stare de lucruri, cari ne dau pe față aceste cruzimi. Pentru a constrânge pe țăran să predea toți banii, se avea la dispoziție fierul roșu aplicat pe piept, teapă de trestie sub unghii, ouă fierbinți sub subțorii, spanzurarea cu capul în jos. Câteodată se închideau zeci de țărani într'un grajd și i se puneau foc sau, culcați la pământ legați cot la cot, cu ochii în soare, o barmă pe burta, unși cu miere și păcură, pradă soarelui și muștelor sau viespiilor. Robust de constituție, țăranul murea adesea în aceste schingiuri. Supraviețuitorii trebuiau să-și mărțurisască avutul, să-și exagereze chiar. Administrația băga în buzunar ultima para a țăranului, vindea la licitație mobilele, untele, grăul, vitele de muncă, pe care un bancher grec sau un cârciumar evreu se grăbea să le cumpere" (cartea lui Pompiliu Eliade, pagina 9).

Ion Mihalache cunoștea acest trecut înspăimântător din povestirile bătrânilor satelor, din baladele populare, din tabloul pe care îl face Nicolae Filimon în "Ciocoiți vechi și noi", din condițiile grele care le avea țăranimea chiar înainte de 1907.

Cunoașterea trecutului de suferință a țăranimii din cărți a aflat ecou puternic în sensibilitatea intelectualilor români, dar această cunoaștere nu poate avea același adâncime, ca cea trăită de un copil de țăran. Ce s'gduit am fost când am citit la biblioteca Academiei române cartea lui Goleșcu (Constantin Radovin din Golești), "Însemnare a călătoriei mele în anii 1824, 1825, 1826", dar emoția simțită nu poate fi de aceeași intensitate cu a celui care, fiu de pălmaș, a trăit în lumea necăjită a satelor.

Ori în discursul rostit la Cameră, Ion Mihalache dădea fiecărei fraze un continut de emotivitate, care venea din adâncul existenței lui. După atâția ani, evocând acel moment politic, revăd pe Ion Mihalache la tribună, în fața reflectându-i-se tensiunea interioară, cu o manie de durere, ca o mască tragică, revăd Camera ascultând cu o concentrată atenție. Rar câte o întrerupere de pe băncile socialiste; glasul strident al lui Ghiță Cristescu, țâșnea fără ecou în tăcerea Camerei. Îi întovărășea din când în când câte o frază neterminată a lui Dunăreanu. Deputații liberali își potriviseră atitudinea după acela a șefului care, tăcut, nemișcat, asculta atent această manifestare a sentimentelor gândurilor țăranimii. Deputații partidului național erau uimiți de această elocvență care folosea cu o rară siguranță un vocabular așa de bogat, care contura ideile, dar frazelor o cadentă clasică. Țărăniști erau fermecați. Întreruperile îi enervau, cum îi enerva și pe naționali, cari repetau: "s'auzim, mă rog".

În 1892 marea poetă italiană Ada Negri era o biată învătătoare într'un sat obscur din Lombardia. Trei ani mai târziu, apărea volumul de poezii intitulat "Fatalită". Dela o zi la alta Ada Negri devenea celebră, unanimitatea criticii o proclama primul poet al Italiei. Fată din popor, mama ei o biată lucrătoare săracă, muncea într-o țesătorie și din celeace câștiga, rupându-și dela gură, și-a crescut fata. Această existență umilă, eroică, afla în "Fatalită" o expresie lirică, care emoționa prin autenticitatea emoției, prin simplitatea plină de farmec a versurilor.

Îmi amintesc versurile în care Ada Negri evocă peisajul trist al fabricii în care "o mie de femei se istovesc muncind. De unsprezece ani este acolo și se îndărățește să lucreze. Mâna ei nervoasă aleargă sprintenă la suveică și vocea înaltă, puternică a furtunii de fier care mugeste în jurul ei nu o clintește. Ea este ostentă câteodată, așa de ostentă! Dar fruntea ei brăzdată se luminează și se ridică cu hotărâre. Pare că spune: Mereu înainte! Vai, ce nenorocire dacă ar cădea bolnavă, dacă ea nu s'ar putea întoarce la lucru; o, nenorocita de ea să nu i se întâmple niciodată! Ea nu trebuie, ea nu poate. Fiul ei, imensa mândrie a mizeriei ei, fiul ei studiază". Dacă punem în locul unei lucrătoare într-o fabrică de țesături un țăran pălmaș, încovalat pe cornele plugului, avem pe tatăl lui Ion Mihalache. Invătătoarea din Motta Visconti, de pe malul Tessinului, Ada Negri, asculta șoaptele copilăriei și le dădea glas în versurile ei. Ion Mihalache, când vorbea la sfârșitul lui Februarie 1920 primei Camere a României Mari, avea în fața ochilor lungul șirag de țărani trudiți, cari au întors brazda pe un pământ care nu era al lor. Emoția lui era sinceră, convingerile lui făceau parte integrantă din toată ființa lui, se formaseră în el, deveniseră organice ca respirația, ce bătaia de inimă.

Când a terminat, a urmat o tăcere, ca după ce s'a sfârșit o simfonie și apoi furtuna aplauzelor unei majorități fermecate, entuziasmate. Am auzit aprecierile lui Al. Marghiloman, unul dintre cei mai mari oratori pe care i-am avut, și pot folosi cuvântul triumf, pentru a califica politic efectul discursului. L-am mai auzit pe Ion Mihalache, dar niciodată nu a mai putut să egaleze discursul dela sfârșitul lui Februarie 1920.

Răsturnarea guvernului federației a făcut un real serviciu partidului țărănesc: putea să se înfățișeze satelor ca victimă a conspirației "boierilor" împotriva legii proprietății. O prelungire a guvernării federației ar fi fost fatală partidului.

Am petrecut măbătorile Paștilor 1920 la Dobrești, invitat de Ion Mihalache. Eram întovărășit de Cezar Petrescu și Mihalache a venit să ne ia cu trăsura dela gara

Călinești. Dela Topoloveni la Dobrești este o distanță de 20 kilometri. În satele pe care le străbăteam, țăranii îl așteptau. Cobora din trăsura și explica, exact ca și când ar fi fost în fața elevilor, cauzele căderii dela guvern. economia legii proprietății, necesitatea ca țăranii prin votul lor să arate că ei țin ca această lege să se înfăptuiască. Frazele lui erau scurte, virile, evita adjectivale și căuta să dea expunerii o cât mai mare obiectivitate; se adresa judecării, nu pasiunilor. Între Ion Mihalache și țărani era un fel de comunicativitate familiară, deacea cuvântărilor lui în această propagandă nu aveau o factură retorică, erau mai mult o înșurire de fapte comentate pe înțelesul țăranilor și care sfârșeau în câteva staturi vigurose exprimate. În vorbă, în gest, în viață, da acea lipsă de poză care în politică, exact ca și în viață, da adevărata măsură a omului. Și dealungul a treizeci și mai bine de ani, Ion Mihalache a rămas același; nu a cabotinizat țăranismul, nu l-a trivializat printr'o demagogie pe cât de facilă, pe atât de vulgară. Totdeauna a avut o ținută demnă, vrăjmășind stilul umflat, gestul teatral. Țăranul român, în general, și mai ales omul de la munte, nu este declamator.

Sărbătorile Paștilor au fost o incântare. Veniseră, ca în toți anii, rudele, învățători și preoți, în portul lor țăărănesc. Veseli, comunicativi; Mihalache era fericit că regăsea mediul în care-i plăcea să trăiască. Părintele Dumitrăchescu și coana preoteasă — părinții doamnei Mihalache — căutau să ghicească din privirile oaspetilor dacă au vreo dorință sau dacă nu lipsește ceva. Toată căldura, gingășia ospitalității românești o simțeau cuceritoare în casa dela Dobrești. Părintele Dumitrăchescu avea un sac plin de snoave care nu se mai sfârșea și un dar de a le rosti, că rădeam cu poftă. Politică? Nimeni nu a adus în discuție alegerile sau schimbarea guvernului, aveam impresia că Ion Mihalache se bucură că a scăpat de năpasta de a fi ministru, cum se bucură țăranul când se liberează de uniformă militară. Deodată un văr al doamnei Mihalache, spuse: "Stați fraților, de ce n'am primi și pe oaspeții dela București în societatea "Doda"? — Sigur că trebuie să-i facem membri, răspunse încântat de propunere Ion Mihalache.

Și ni s'a explicat ce este societatea "Doda": un cor bizar, în care fiecare cânta ce voia. La un semn al părintelui Dumitrăchescu, care conducea corul, începu o învălmășeală de cântece care își disputau predominarea. Unui cânta "Auzi valea cum răsună", altul "La arme", "Pe-al nostru steag e scris uniune", "Deșteaptă-te române", "Răsai lună mai devreme", "Răuleț cristalin", "Cio-bănas dela miori", "Ana Lugoiana". Și se cânta cu mult foc, fiecare pentru sine, indiferent de ce cântau ceilalți, o desăvârșită anarhie sonorizată. Când am ostenit, corul societății "Doda" era încântat de succes.

Ce departe în timp este voia bună din acea noapte de April 1920! Părintele Dumitrăchescu a închis ochii acum 20 de ani l-a urmat în seară vreme coana preoteasă. Mă întreb în ce împrejurări a murit coana Niculina — nevasta lui Mihalache — și dacă el nu s'a stins în cine știe ce temniță!

De Paște, acum 38 de ani, la Dobrești... Am fost de atâtea ori la Dobrești, la Topoloveni, ca să găsesc atât pe Mihalache cât și pe coana Niculina neschimbăți; mărirea nu-i desrădăcaseră, nu le schimosiseră sufletul; mereu aceiași, de o demnă neschimbare, fideli lor înșiși. Și rămăsesse neschimbată și casa, așa cum o lăsase părintele Dumitrăchescu...

Venirea la guvern a generalului Averescu și alegerile din Mai 1920, constituiau o piatră de încercare pentru partidul țărănesc. I se așărea învinuirea că apariția acestei organizații politice se datorește abținerii dela alegeri a Ligii poporului, candidații partidului țărănesc prezentându-se alegătorilor ca reprezentanți ai generalului Averescu. Era un grăunte de adevăr în această învinuire, dar nu abținerea generalului crease o mistică țăărănistă care a existat în rândurile intelectualilor în 1919. S'ar putea spune că în tranșee s'a format o disponibilitate afectivă pentru țăranime și o ostilitate față de clasa conducătoare. Această stare de spirit s'a proiectat politic sub forma mitului Averescu. Este util de a aminti că marele general era fiu de țăran din Sudul Basarabiei. În județul Roman există un sat Avereghi și — probabil — un strămoș al generalului se va fi așezat cândva în județul Cahul. În 1877, Al. Averescu a intrat voluntar — avea doar 18 ani — într'un regiment de călărași. Născut în 1859, Alexandru Averescu a fost sortit să fie primul mit al României mari.

Idea unui partid țărănesc era mai veche și a aflat în atmosfera tranșelor climatul favorabil, iar în alegerile din 1919 folosisse cu succes eroarea abținerii săvârșită de generalul Averescu, dar nu se poate afirma că partidul țărănesc a fost o simplă derivație a curentului averescian. Și verificarea s'a făcut în alegerile din 1920, când partidul țărănesc a isbutit să-și aleagă mai mult de jumătate din deputații pe care-i avusesse în guvernul disolvat. La Muscel a lăsat întreaga listă de candidați propuși de Ion Mihalache. Semnificativ: partidul liberal nu a isbutit să obțină mai mult de 12 locuri în Cameră față de cele 48 ale partidului țărănesc. Nu se mai putea contesta existența reală, independentă de mitul Averescu, a partidului țărănesc. Există un fel de voită miopie a majorității oamenilor politici de a accepta realitatea unui politic, care le incurca socotelile. Și apariția unui partid țărănesc, incurca prea multe socotele, atât politice cât și economice. Șeful partidului țărănesc? Un simplu învățător, fără nici o aderență cu clasa conducătoare, produs al sfărămării marii proprietăți și a votului universal. Peste Nistru se desvolta într'o cadentă apocaliptică procesul revoluționar început în Martie 1917, odată cu prăbușirea țarismului. Zilnic izbuteau să treacă Nistrul Ruși cari fugeau de prigoana ucigașă a bolșevicilor. Ar fi o gresală să se creadă că acești nefericiți cari luau drumul amar al pribegiei, aparțineau fără excepție aristocrației sau marelui burghezii rusești. Majoritatea aparțineau "Intelighenții" adică clasei intelectuale care pregătise atmosfera și inițiasse revoluția din 1917. Ori succesiunea valurilor de exilați, a creiat în România un fel de teamă confuză de o posibilă deviație a țăranismului spre un radicalism bolșevic. Cămașa lui Ion Mihalache nu inspira încredere, iar gruparea atâtor intelectuali de mare prestigiu în jurul unui modest învățător, era de natură să sporească o adâncă neliniște. Între Decembrie 1918 și 1928, în conștiința unei bune părți a lumii politice de toate nuan-

țele, a tălăzuit teama de o revoluție de tip bolșevic. Succesul partidului țărănesc în alegerile din 1920 obliga să se recunoască realitatea unui puternic curent de opinie publică și ceva mai grav, începutul formării unei conștiințe de clasă. Am asistat la o încercare de a se respinge aceste concluzii pe care le impuneau rezultatele alegerilor. Nu se mai putea invoca mitul Averescu pentru a explica apariția partidului țărănesc ca partid de clasă. Atunci s'a găsit o altă explicație: semnul partidului care fusese ingenios ales: secerea.

Pentru a se înlesni orientarea alegătorilor — foarte mulți neștiutori de carte — s'a fixat prin decretul-lege din 14 Noembrie 1918, modificat parțial printr'un alt decret-lege din 22 Decembrie 1918, privitoare la semnele electorale. Decretul-lege electoral se extindea asupra vechiului regat și a Basarabiei. În Transilvania, Consiliul dirigent a decretat în 1919 regimul electoral, scrutinul nominal cu majoritate absolută. În Bucovina s'a folosit sistemul electoral al vechiului regat. Fiecare partid conform decretului-lege Brătianu, avea un semn electoral: naționalistii-democrații (N. Iorga, Cuza), aveau coasa, liberalii crucea, socialiștii două ciocane, țăranștii secera, averescanii steaua. Succesul partidului țărănesc în alegerile din 1920 prezidate de guvernul Averescu au fost atribuite semnului electoral; în judecata celor cari refuzau să accepte existența unui puternic, real curent al unui partid țărănesc, acest semn, "secerea", avea pentru țărani valoarea vrăjitoarească a unui fetiș. În alegerile din 1922, prezidate de Ionel Brătianu, partidul țărănesc — fuzionat cu cel din Basarabia condus de C. Stere și Pan Halipa — obține 18,4 % din voturi și 10,8 % din mandate, iar partidul poporului al generalului Averescu, numai 8,60 % din voturi și 2 % din mandate, verificându-se realitatea țăranismului.

Partidul liberal avea prilejul să-și amintească de ceia-ce le profetizase conservatorul Constantin C. Arion, care într'un discurs rostit în 1914 combătuse reformele — colegiul unic și improprietărea țăranilor — propuse de Ionel Brătianu: "Când deslănțuți poporul — se adresa el liberilor — nu-l deslănțuți numai împotriva noastră, poporul deasemenea vă va mătura. Credeți că în judecata poporului nu sunteți și dvtră o clasă privilegiată și că iubirea pentru dvștră are rădăcini adânci. Fiți liniștiți, poporul vă cunoaște".

Partidul conservator a murit în 1919 iar partidul liberal a continuat să existe datorită imensului prestigiu al lui Ionel Brătianu, care avea un ascendent hotărâtor asupra regelui Ferdinand, caracter subred și complet dominat de regina Maria. Dar acest ascendent nu ar fi fost suficient: se completa prin camarila prezidată de Barbu Știrbey, cumnatul lui Ionel Brătianu.

Economic, apariția unui partid țărănesc ca partid de clasă, era fatală să inspire o serioasă îngrijorare marelui burghezii care nu se putea desvolta decât sub un regim protecționist, inevitabil susținut cu sacrificii plugurilor. Partidul liberal păstrând tradiția haretistă, cunoșcând prin mișcarea cooperativelor și băncilor populare — până în Februarie 1914 când a devenit ministru Instrucției publice — G. Duca fusese directorul general al băncilor populare și cooperativelor — pe tot învătătoarea mea — sărăci, nu ignorau personalitatea lui Ion Mihalache. El nu uitau că Mihalache inițiasse lupta împotriva lui Ion-nescu — Lungu — haretist liberal — și I. G. Duca își amintea prea bine de polemica N. Iorga — I. Mihalache în jurul ideii partid țărănesc partid de clasă. La îndemnul lui N. Iorga de a se alia solidarității naționale a tuturor claselor sociale, Ion Mihalache răspunsesse prin "Vremea nouă": "Această solidaritate de clasă nu era posibilă fără să se fi distrus actualul echilibru social". Era un răspuns cu un accent neted revoluționar dat în Februarie 1913. La care N. Iorga, căutând să lămurească spiritul partidului naționalist-democrat, replica prin "Neamul românesc": Noi nu căutam să substituim clasa țărănească națiunii întregi".

Existența unui puternic partid țărănesc ca partid de clasă nu putea fi, în raport cu interesele marelui burghezii, decât un partid agrar, apărând interesele plugurilor împotriva intereselor burgheziei industriale în formație. Împotriva protecționismului industrial practicat de liberali se opunea P. P. Carp apărând interesele agriculturii, în 1911 reprezentată prin marea proprietate. Politica agrară a partidului conservator putea fi combătută cu succes de partidul liberal, ca politica intereselor latifundiarilor. Dar cum mai putea fi combătută atunci când această politică agrară era susținută de un partid țărănesc cu o puternică armatură ideologică? Ideia țăărănistă corespundea unei stări de spirit oarecum confuză a țăranimii și destul de clară la intelectuali. Am putea spune, o stare de spirit cu o nuanță de culpabilitate față de obișnuita clasă țărănească din rândurile căroră erau ieșiți cei mai mulți. Această stare de spirit a intelectualilor se manifesta adesea cu o patetică sinceritate în discursurile roșite în Mai 1917, cu prilejul desbaterilor reformelor, la Iași, în parlament. Take Ionescu revendica meritul generației lui de a realiza "cea mai largă, mai curajoasă, mai fecunda dintre revoluțiile legale. Recompensa noastră individuală? Nici una". "Avem curajul să ne decapităm cu propriile noastre mâini pentru generațiile viitoare". Lucid, că în toate judecățile lui politice, Take Ionescu vedea clar în reforme un act de consecințe revoluționare în ce privește structura politică și economică a Statului român.

Barbu Delavrancea, conservator, făcea aceste mărturisiri, pentru a explica de ce susține reformele: "Și eu, orice aș face, orice aș crede, simt că am făsnit din straturile adânci ale acestui popor, din multimea rabdatoare, din vitregia vremurilor, din masa țărănească umilă și pașnică. Eu sunt de-al lor și fatal îi iubesc, chiar fără să vreau. În mine se strâng toate suferințele secolelor trecute, suferinți cere ies ca să le dau. În acest moment, glasul pe care pot să le dau". "Eu nu vreau ca un al doilea Gracchus să aibă dreptul să spună poporului: țăranii nu luptă și nu mor decât spre a spori luxul și nesfârșitele bogății ale altora".

Un deputat liberal, Becescu-Silvan — scriitor de mare talent — a publicat "Cuiburi nărsite", poeme în proză și un roman istoric "Valea albă", de frumoasă evocare epică — a făcut ceiace comunistii numesc "auto-critică". Dar o auto-critică sinceră, autentică, deoarece nu era smulșă cu revolverul la tâmplă. Să recitească cine va vrea să reconstituie starea de spirit care a creiat și mitul Averescu și mistica țăărănistă, discursul lui Becescu-Silvan, din 27 Mai 1917: "Timp de patruzeci de ani, fără întrerupere, partidele noastre politice, fără excepție, au practicat corupția, au fost desfrânate, nedrepte, tirani-

ION MIHALACHE

ce pentru popor. De această stare de lucruri toți suntem responsabili. Suntem toți responsabili, noi cetățenii luminați și instruiți, avocați, ingineri, profesori și alți Români conștiinți că n-au făcut nimic pentru a opri această monstruoasă opera de tiranie și de corupție a vieții noastre publice... Dimpotrivă, prin mijloacele prin care noi am exercitat drepturile noastre politice, noi am creat, sustinut și dezvoltat toată puterea oligarhiei... Să luăm drumul larg al câinții și al pedepsei, să uităm trecutul și să ne gândim la viitorul poporului nostru inocent și martir!

Ori partidul țărănesc urma să dea o formă politică acestei generale stări de spirit a intelectualilor, pe care o vom regăsi în literatură redată în romanul "Intunecare" de Cezar Petrescu. Caracteristic, romanul a fost scris în 1922.

După alegerile din Mai 1920, nimeni nu mai putea contesta existența partidului țărănesc în vechiul regat și Basarabia ca cea mai puternică realitate politică. O alegere parțială la Arad, în același an, la câteva luni după alegerile generale, avea să semnaleze expansiunea ideii unui partid țărănesc ca partid de clasă, și dincolo de Carpați. Într-o zi s'a primit la redacția ziarului "Țara nouă", o telegramă din Arad, prin care un grup de țărani cereau ca un "domn redactor" să candideze în numele partidului țărănesc. Ion Mihalache și-a dat consimțământul, deși era cu totul sceptic în ce privește rezultatul. Toată redacția era convinsă că a candida la Arad unde partidul național al lui Maniu avea pe Ștefan Ciceo Pop, pe Mărsu, era un act politic neobișnuit, știindu-se anticipat rezultatul negativ. Nimeni nu a voit să accepte propunerea. O altă telegramă, văzând că nu se primește nici un răspuns, anunța trimiterea banilor necesari pentru drum. Și că nu mâhnim pe țărani arădani, am decis să-l designăm pe Ion Florea. Era omul de serviciu al redacției, un țaran isteț din Argeș, pe care îl avusesse în companie Ion Mihalache. Funcția pe care o îndeplinea Ion Florea? Ne cumpăra țigări, ducea manuscrisele la tipografie, lipsea adresele la ziare pentru abonați. Un fiăcău voinic, veșnic surzător, purtând costumul țărănesc totdeauna curat.

După trei săptămâni, rezultatul ne-a buimăcit: acest candidat necunoscut, fără nici o calitate care să-l impună atenției alegătorilor, fără să fie susținut de un partid organizat, a întrunit în doborât voturile obținute de candidatul partidului național.

Era un avertisment și Iuliu Maniu l-a înțeles. Ideia unui partid țărănesc ca partid de clasă, nu se putea desvolta în Transilvania și în Banat decât în dauna partidului național. Cu atât mai mari posibilități de pătrundere avea această idee a unui partid de clasă, cu cât țărănimea de dincolo de Carpați era politic mult mai evoluată decât țărănimea din vechiul regat și Basarabia. Inițiativa fusese luată la Arad de un grup de țărani. Am verificat. Printre ei nu era nici un intelectual de la oraș, nici un învățator sau preot. Și această tendință politică a țărânilor de dincolo de Carpați, Iuliu Maniu a verificat-o în toate județele. Partidul național reprezenta burghezia românească, deci trebuia să apere împotriva unui partid al clasei țărănești.

Va urma.

SUB BOLTA COZIEI

Și singur stând în rugă domnitorul
Își frământa la miezul nopții visul.
În stralul lui se-ngemăna covorul
Ce'n purpură-mbrăcase paracisul.
Un sfesnic lângă el ținea veghere
Și jar la mâini îi tremura'n găteți...
Parcă vorbea sub tainica tăcere,
Că sfinții-l ascultau din zăgăveli...

"Ci, Doamne'n semn că'n Tine mi-i comoara
De pururi fiitoare strălucire,
Yo, ce pre nume Mircea-mi zice țara,
Ți-am ctitorit aiaștă mănăstire;
Că'n luptă mi-ai fost tălp și-ajutorință
S'ajung sub vrerea Ta întemeiat,
Mi-i martor Oitul câtă nevoită
Săndur, până la Tine, mi-ai fost dat.

Moșneag ce sânt, în mine sînt stejarul...
Ci, Doamne, fii slăvit că sînt așa;
Mi-i neamul mic dar știe ntreg hotarul
Că porț în mine rădăcina Ta.
Urmașii mei, lucrări plăcute Ție,
Că mâine'n calea lumii Te vor scoate,
Le-ajută Doamne rostul să le fie
Ogorul Țău cu roade luminate.

Astfel sub bolta Coziei, Prea Sfinte,
Mi-am zidărit aci spre Tine cheia,
Că neschimbat aflatu-mi-am în minte
Credința-mi ne'ndoită... Și deaceia
Dă-mi, Doamne, ziua Ta cea ne'nserată
Și Duhul Țău în veci nevestejit
Să-mi fie fapta'n țară fără pată
Și cugetul în Tine prea smerit..."

Și singur stând în rugă domnitorul
Își frământa la miezul nopții visul.
În stralul lui se-ngemăna covorul
Ce'n purpură-mbrăcase paracisul.
Un sfesnic lângă el ținea veghere
Și jar la mâini îi tremura'n găteți...
Parcă vorbea sub tainica tăcere,
Că sfinții-l ascultau din zăgăveli.

ION TOLESCU

P. P. CARP

de C. XENI

U fără un grăunte de ezitare încercă să ofer generației de azi un portret al lui P. P. Carp. E un act de curaj. Dar socotesc că e și un act de dreptate.

Acest trușas boier moldovean era socotit chiar pe vremea lui drept un autentic "reacționar", ca un adversar încăpățânat a tot ce numim azi ideal democratic. Pentru vremea lui de acum vreo 70 de ani, ideile lui erau onorabile. Simpatice nu. Numele lui a rămas însă legat mai ales de faimoasa lui declarație din Consiliul de Coroană

din August 1916, când s'a opus cu o rară violență la intrarea noastră în acțiune și când a declarat că dorește înfrângerea armatelor române!

Dar timpul trece. Iar dela moartea lui Carp în 1919, parșit și uitat, au trecut 40 de ani. Câte evenimente, câte răsturnări de lucruri și de idei în acest răstimp! Verificându-ne credințele de atunci, credințe ce nouă ni se păreau atunci adevărate dogme, verificându-le onest la lumina zilelor de azi, portretul lui Carp dobândește un relief neașteptat. Și îndeamnă la reflecții...

FUSESE născut la moșia părintească din Tîbănești, județul Vaslui, în 1837. Era fiul răzeșului vasluian Carp-originar din Lungul, din veacul al 17-lea-afirmă N. Iorga, care l-a vizitat odată la moșie. "Mi-a făcut marea cinste—afirmă istoricul—, de a mă aștepta la gară și într-o boierească trăsura care purta o coroană princiară, fiindcă boierul credea a fi găsit "îndepărtate și înalte legături", am pornit-o spre conac."

Carp n'a cunoscut deci nevoia de a munci. Studiile și le-a început în Germania, la Bonn, trăindu-și viața de student în plin. Se încrisesse în dinamica societate studențească "Borussia", îi purtase uniforma și sabia. Devenise un autentic "junkar" nemțesc.

Se reîntoarce în țară sub domnia lui Vodă Cuza. Debutează la Iași în literatură. Traduce din Shakespeare pe Hamlet, Oțello și Macbeth, iar după căderea lui Cuza fondează cercul "Junimea literară" din care mai apoi făceau parte Titu Maiorescu, N. Gane, G. Panu, C. Negruzzi, V. Pogor, D. Aug. Laurian, ba chiar M. Eminescu și Ion Creangă. O pleiadă de talente care a făcut epocă. Îl tentează însă politica. E trimis la Paris de guvernul lui Ion Brătianu total, ca secretar al "agenției noastre diplomatice". Tăra noastră nu avea încă dreptul de a avea legații. Dar nu stă mult. Revine la București și fondează ziarul "Țara românească" prin care atacă pe "franco-fili liberali". La 1870 devine pentru foarte scurt timp ministru de externe iar pește un an Ion Brătianu îl trimite "agent diplomatic" la Viena, Berlin și St. Petersburg. Avea pe atunci 34 de ani.

Carp se găsea atunci la răspântia vieții. Europa era dominată de politica lui Bismarck, celebrul cancelar de fier. După o serie de succese politice, grație cărora Bismarck realizase unitatea Germaniei, iată-l în 1870-71 invadând Franța și înfrângând victorios în Paris. Era fișec ca Bismarck, "junkar" și el în tinerețe ca și Carp la Bonn să impresioneze adânc pe răzeșul dela Vaslui și să facă din el un admirator necondiționat al marelui German. Carp se fixează. În politica internă devine conservator autoritar iar în politica externă leagă destinele țării de Germania.

Dar nu numai doctrina firesc autoritară a Cancelarului încrunțat și poruncitor a modelat mentalitatea lui Carp. În epoca tinereții sale o pleiadă de scriitori germani de mare răsunet pledau o nouă teorie a Statului. Bluntschli, Indoeșbi, cu talent și claritate pleda cauza Statului atotputernic, iar alți mari profesori pledau principiul "autoritate nu majoritate". Putea oare tânărul Carp să rămână rece și la doctrina catedrelor și la ascensiunea vertiginosă a lui Bismarck căruia îi reușea tot?

Conservatismul în cele interne și atașamentul întreg la politica externă a Germaniei devine crezul întregii sale vieți politice.

Pentru realizarea convingerilor sale politice, Carp trebuia să facă parte dintr-un partid. Din care însă?

Ezitarea nu putea fi însă la el de prea lungă durată? Nu se putea rălia decât unui curent de dreapta. Așteaptă totuși un eveniment propice, care nu întârzie. Căci în fine bătrânul I. C. Brătianu cade, după 12 ani de guvernare. Șeful conservatorilor, Lascar Catargi, ia puterea și oferă lui Carp, ministrul de Domenii.

La acest departament, el s'a ilustrat repede. În administrarea averii Statului el a adus toată pregătirea și cunoașterea problemelor economice ce-l caracteriza și toată grija unei gospodării corecte din care gonise repede solicitările partizane ce caracterizaseră regimul brătienist.

Puțină lume mai știe azi că tocmai Carp, omul de dreapta, a fost precursorul impropriității țărănilor, tocmai el conservatorul și mare proprietar de moși. Fără întârziere a reușit a vota o lege prin care a împărțit țărănilor o parte din moșile Statului, lucru pe care lungă domnie a liberalilor l-a neglijat complet. A făcut apoi o lege de stabilizare monetară și a votat legea de mare importanță economică: prima lege a Minelor, care organiza marea bogăție a țării: petrolul. Norocul făcuse ca în regiunea Câmpinei și Ploestilor să țâșnească petrolul, aurul negru. Bucurie generală. Probleme noi. Capitaluri străine. O activitate necunoscută. Chestiuni juridice noi pentru țara noastră. Carp lucrează o lege de organizare a nouilor bogății. Am cunoscut-o bine căci am pledat adesea ani de zile pe textele ei. Pot spune că era o plăcere să deschizi această lege a Minelor și să discuți aplicarea ei. Concepția legii, claritatea ei, tehnica ei juridică, erau remarcabile. Legile curente cu texte imprecise, obscure și contradictorii, reprezentau un contrast isbitor cu legea solidă și clară a lui Carp.

Conviețuirea lui cu vechii conservatori nu putea dura.

Carp era un original, un om cu multe ciudățenii. Nu admitea superioritatea altuia. Era ironic, usturător în glume, rigid, fără nuanțe și fără indulgențe. De Lascar Catargi, șeful său de guvern, spunea că e "un prost cinstit", de Alex. Lahovari, "un îngâmfat impulsiv", de Cantacuzino-Nababul, alt șef al conservatorilor, "un sac de bani și nimic mai mult", de Ionel Brătianu, "fiul lui tată-su" și așa mai departe. Greu de trăit în casa altuia.

De aceea iată-l pe Carp alcătuind un nou partid "conservator-constituțional", partidul "junimist", cum îi zicea publicul. Un grup de personalități eminente, îl înconjoară la început: Titu Maiorescu, Al. Marghiloman, Nicu Filipescu, C. C. Arion, Delavrancea, P. Missir, Dem. Aug. Laurian, Th. Rosetti, Matei Cantacuzino, Stat Major strălucit dar fără ecou în opinia publică. Carp rece, mândru, incapabil de a încălzi inimile sau a face concesii, orator de parlament dar numai atât, era înfrânt în toate alegerile. Iar când în 1907 apare și noul partid "conservator-democrat" al lui Take Ionescu cu succese neașteptate, cele două partide conservatoare, cel vechi și cel junimist, își dau repede mâna iar P. Carp e acceptat ca șef al conservatorilor uniți. Visul său e realizat. Nu mai avea în fața lui decât pe Take Ionescu. Și lupta începe. Epică. La fiecare alegere parțială succesul revine însă fără excepție lui Take Ionescu, cald și dinamic. Țara era cu el în mod constant iar în viața politică nu era nimic mai important ca această luptă fără odihnă între acești doi oameni superiori. Un lucru devenea însă din zi în zi mai clar: că pe când Take Ionescu câștigase Țara, Carp câștigase pe Rege!

Carol I era un rege cuminte. Dar concepția lui de guvernare era medievală. El credea sincer că un rege e de sursă divină. El nu da miniștrilor săi decât un deget când îi saluta, niciodată mâna întreagă. De curente democratice ce-și făceau drum avea o detestabilă părere. Popularitatea unui om politic era un semn demagogic de mediocritate. Partizanul ideilor lui Carp pe toată linia.

Carp era de aceeași vârstă cu regele—aveau atunci 75 de ani amândoi și amândoi adăpați firește la cultura germană—, Take Ionescu era la polul opus. Și iată că spre surpriza generală, demisia guvernului Ionel Brătianu obligă pe suveran să-și declare alegerea. Și alegerea favorizează pe Carp! Iar România e turburată de penibila controversă între Țară și Tron. Asta în Ianuarie 1911.

E locul să vorbesc aici de o întâmplare cunoscută de puțini, dar care zugrăvește de minune firea și caracterul original ce caracteriza pe Carp. Când regele n'a decis a da puterea lui Carp, a rugat pe acesta să încerce a câștiga pe Take Ionescu spre a face cu el un guvern comun. Zis și făcut. Carp ia pentru prima dată drumul spre casa lui Take Ionescu din strada Atena. Senzație mare în toată casa, când Carp sună la ușa lui Take Ionescu.

—Am venit Take, trimis de rege. El vrea să ne înțelegem pentru o guvernare. Tu știi însă bine că noi doi nu suntem făcuți să ne înțelegem. Să vorbim deci de altceva mai interesant.

Take Ionescu, care îl cunoștea bine, nu păru surprins și îi dăte dreptate. Timp de un ceas ei vorbiră de agricultură, de Wagner și de plăcerile călătoriei.

ÎN cadrul acestui succint articol, nu pot intra în detaliile luptei politice care începe. Take Ionescu își dă mâna cu adversarul său, Brătianu, luptă împreună în noile alegeri. Camera devine furtunoasă, elocința se cheltuieste ca niciodată iar în Aprilie 1912 guvernul Carp e răsturnat.

Printre maximile politice pe care le arunca Carp din când în când, în extazul partizanilor săi—pe cari îi trata de altfel drept "gugumani"—, Carp spunea că "pentru a guverna România e suficient să ai Regele și Dorobanțul", adică Tronul și Armata, care să învingă strada. Iată însă că adevărul era altul: Carp avea și pe Rege și pe Dorobanț, dar nu s'a putut menține la putere. Altă maximă a lui Carp era: Românul se naște bursier, trăiește funcționar și moare pensionar. O auzai repetată deseori și nu se poate spune că era numai o glumă.

Ași releva însă violența luptelor parlamentare din 1911/1912, violență ce contrasta așa de mult cu distincția protagoniștilor ce se înfruntau la tribuna Camerei și în marile săli ale întrunirilor publice. Toți bărbați eminenti, cu creștere și cultură aleasă, plini de talent la vorbă ca și la scris, o generație ce forma podoaba vieții noastre publice. Ori ce armă era bună, chiar și calomnia. Și cum în luptă se găseau trei tabere și oratorii cei mai calificați, e ușor de închipuit amploarea conflictului.

Chiar în plin Senat, Carp, de pe banca ministerială, n'a ezitat să arunce lui Ionel Brătianu o diatribă de o violență neobicinuită, care însă a îndârjit pe șeful liberalilor și a făcut totul ca că-l răstoarne în scurt timp. "Voi aplica fierul roșu partidului dăle" se adresă el lui Brătianu.

Și tot în acel discurs, făcând aluzie la diferitele mari afaceri ce din tată în fiu rămăseseră apanajul economic și financiar al partidului prezidat de Ionel Brătianu, Carp îi strigă: "Omul politic trebuie să fie cinstit în viața publică și corect în viața privată". "Cinstit" era aluzie la afacerile băncilor liberale, însă "corect" în viața privată era o aluzie directă la viața de familie a șefului liberal. El divorțase și se căsătorise cu soția de curând divorțată de Al. Marghiloman, amicul intim al lui Carp, o domnă născută prințesă Știrbey. Lapidar ca întotdeauna, rece și fără crutare, Carp depășise—cred eu—, marginile luptei parlamentare. Și a plătit această violență. În Aprilie 1912, Carp e nevoit să demisioneze și să lase loc unui guvern Ionel Brătianu. El n'a mai revenit la putere iar peste doi ani izbucnește marele războiu mondial al lui Wilhelm al II-a. Căderea lui Carp a fost indirect un blam răsunător la adresa regelui Carol.

(Urmează pagina 8.)

P. P. CARP

În tot acest timp, în opoziție ca și în scurta lui ședere pe banca guvernului, Carp și-a putut manifesta toate înclinările lui de orator parlamentar. El nici n'a vorbit afară de parlament. Nici n'a cucerat țara ca s'o convingă, nici nu ținea la asta. Viața lui parlamentară și politică se rezuma între parlament, unde venea zilnic, și faimosul "Jockey-Club" din Calea Victoriei, club select de mari proprietari de moși și de cai de curse. Acolo seara, pe la 6, urca treptele ca să-și joace nepoata "pantaroik" cu câțiva prieteni de seama lui.

Cum grilele existenței nu-l cunoșteau, Carp a avut o viață calmă, serenă, consacrată meditațiilor și paria-mentului. De la Cameră, tocmai din Dealul Mitropoliei, o pornea pe jos până la Club, situat cam peste drum de Palatul Regel la grădina Episcopiei. Drum lung, cu pas măsurat, cu privirea în jos și totdeauna singur. Mulți se opreau și se uitau după el: Conu Petriche. Căci nu numai în lumea intelectuală și politică numele lui era unanim respectat, dar chiar în publicul străzilor alina-șii și monocul său se bucurau de un suveran prestigiu, așa putea zice chiar de o respectuoasă simpatie.

Probitatea lui desăvârșită, sinceritatea convingerilor, curajul ideilor, un curaj în care întrecuse pe toți, amici și adversari, originalitatea gândirii sale, talentul său la-pledă de exprimare, în fine, ironia lui spirituală, plă-ceau publicului. Dacă se anunța ziua când va vorbi, Ca-mera era arhiplină în incintă ca și în toate tribunale.

Nu vorbea decât atunci când realmente avea ceva de spus. Discurs gândit, preparat conștiincios și rostit fără nici o notă în fața lui. Vocea îi era clară și vorbea rar. Nici o ridicare de glas, nici o figură retorică sau dorință de a face efect. O lîmpe și logică expunere, mai mult o prelegere decât un discurs de tribună. El a introdus în oratoria noastră parlamentară unele obiceiuri origi-nale: fără nici o jenă el se urca la tribună cu un pahar de ceai în mână. Un ceai lîmpe în care înota o galbe-nă felie de lămâie. Și cu paharul de ceai în mână își începea liniștit cuvântarea. Dar nu se oprea la pupitrul ratilor ci începea plimbarea de la un capăt la altul al tribunei. Un discurs peripatetic. Și așa, tot timpul, o oră, uneori și două. Acest obicei, necunoscut până la el, a fost adoptat apoi de mulți oratori. Goga și Duca făceau la fel.

Dar expunerea lui dacă nu te încălzea—căci Carp și ca orator era o fire rece—el te primea, te obliga să-i urmărești raționamentul și ironia, te ținea legat de vor-ba lui lîmpe și plină de convingere sinceră, secretul oricărui mare orator.

Prestigiul de care el știa bine că se bucură, îl îndem-na să-și permită față de adversari unele glume cari, nu s'er fi trecut altuia. Îmi aduc aminte ce veselie era în toată Camera când Carp s'a urcat la tribună spre a răs-punde tânărului debutant I. G. Duca, brătienist, care stăcase pe liberali. Duca, plin de talent, dar și de avânt, înțesase, nu crășase pe Carp care lînd cuvântul, cu monocul bine fixat în ochi, declară că tânărul său co-leg a făcut o compoziție literară destul de bună dar "elevul Duca" a uitat cuvântul "bun" și a mai uitat ceva "elevul Duca" și tot așa înainte dealungul răspunsu-lui său. Repetarea continuă și ironică a "elevului Duca" a produs în Camera o hărtie de necrezut. Alinașii, un alt debutant, tânărul avocat, frumos și elegant, Em. Pantazi, se urcă și el la tribună și ia ca țintă tot pe Carp. În răspunsul său, acesta începe așa: "Am ascultat cu toată atenția pe tinerelul dl. Pantazi, pe frumusețelul dl. Pantazi, și-l cer voie să-i dau următorul răspuns: Tinerelul dl. Pantazi e străin de chestie. Frumusețelul dl. Pantazi uită că...". Și mereu, ca și în cazul Duca, pa-riamentul face un haz nebun numai prin repetarea ne-continută a aceluiași mici cuvinte, cari pe buzele bătră-nului ironic, produceau un efect neașteptat.

Firește că acest gen de glume și-l putea permite nu-mai un P. Carp. I. G. Duca nu s'a impresionat mult de această glumă. Nu tot așa Pantazi, fire mai puțin po-litică. Așa de mult l-a usturat gluma lui Carp și veșe-lia Camerei, încât n'a mai candidat niciodată, tot restul vieții. El singur mi-a mărturisit-o.

Dar de forme vari excepții. În general cuvântările lui erau grave și concentrate. Ele semănau cu discursurile amicului său Titu Maiorescu și deloc cu elocința lui Delavrancea sau Take Ionescu.

În relațiile cu colegii săi din parlament, era bizar. Uneori îi răspundea la salut, alteori nu. Deputat tânăr, îl salutau cu tot respectul. Uneori îmi răspundea, dând din cap distrat, alteori nu. O singură dată, în câțiva ani, mi-a făcut onorarea să-mi des mîna. Pentru ce, nu știu nici până azi.

Uneori Conu Petriche depășea măsura. Iorga, în Me-moriile sale, relatează ce a pătît el însuși, când a în-trat prima oară în parlament. Carp îl zărește și se în-dreaptă spre el: "Când te-ai ales desechilibratule?". Ri-posta istoricului a fost promptă: "Mai bine desechilibrat decât nebun curat". Dialog regretabil între doi oameni superiori. Nici unul nici altul nu era un adevăr. Alți dată, pe Calea Victoriei, Conu Petriche în uniformă lui de lărmă: blană de vidră, cu frumoasă căciula asortată, iar de gât atârnat un șnur gros, un manșon imblănit și el, un manșon de damă în care mi adăpotea mîinile. Prin zăpădă înălținește pe devotatul său Bobeica, spi-ritual deputat de Moldova.

—Bună ziua mai Bobeica, ci mai faci tu bre?
—Foarte bine, seful. Mă bucur de zăpădă.
—Dar spune-mi un lucru, bre Bobeică, cum trăiești tu așa de bine fără franc?
—Foarte bine, seful, așa cum guvernezi dă țara fără partid.

PREOCUPAREA dominantă a vieții sale a fost însă politica externă a României. Pe ea a jucat toată cariera sa politică. Și avea dreptate. O țară mică, rău situată, având la Răsărit un mare colos întunecat și neștos, cu care drept hotar n'are decât panglica subire a Prutului, o astfel de țară nu poate trăi decât printre aliații durabili cu cei din Apus. Iată premisa politică României și iată de ce după 1881—data Triplei Alianțe între Germania, Austro-Ungaria și Italia—, noi fără cutare ne-am abipit ei. Existența noastră proprie ca State trecea pe primul plan, eventualele revendicări dincolo de Carpați treceau pe planul al doilea. Asupra acestor puncte acordul între rege și partid era întreg. De cea tratatul nostru de alianță cu Austro-Germania.

Încheiat de regele Carol I și de Ioan C. Brătianu n'a găsit niciodată opunere în nici un partid politic, chiar și printre acei conducători politici a căror cultură și le-gături nu erau germane.

Unitatea națională, visul Ardealului, trăiau vii în in-i-mile tuturor, dar ele cedau pasul deocamdată existen-ței noastre de Stat. Și credințele lui Carp trăiau deci în armonie cu credințele tuturor. Dar iată deodată, din chiar senin, într-o zi de Iulie, cele trei fatidice lovituri ale Destinului, ca în simfonia a 5-a a lui Beethoven. Iată războiul cel Mare din 1914. Toată lumea politică încremenită. O dilemă tragică se ridica înaintea ochilor noștri: ne respectăm alianța germano-austriacă sau o ru-pem, urmărind visul...

Aici Carp, cu un curaj moral ce nu i se va putea con-esta niciodată, rămâne credincios politiciii lui anti-ruse și rămâne rece ca o piatră la strigătul visului secular ce aducea în sfârșit posibilitatea unei Mari Români. Ră-păntie mare și grea. Cine a trăit acel ani nu va putea uita cum bătrânul boier moldovean înfrunța hotărît și rece toate atacurile, toate injuriile din dreapta și din stînga, neamînd lîngă el decât pe rege.

El pleca însă și dela ideea că Germania e invincibilă, și nu era singur de această părere. Dar pleca probabil și dela ideea că dacă totuși am lua Transilvania, ceia-ze ar însemna desmembrarea Austro-Ungariei, atunci Ro-mânia ar rămâne singură în fața Rusilor și nu peste mulți ani vom fi înghițiți. Ca mulți oameni politici din Occident, el era un adversar convins al desmembrării Austro-Ungariei.

Joc de ipoteze! Conflict dramatic între minte și ini-mă... Germania și Austria ne cer să intrăm cu ele în război, și fără întârziere. Regele Carol convoacă la Cas-telel Peleş Consiliul de Coroană. Carp rămâne de pă-re-rea regelui și spune: "Triumful slavismului ar fi fatal țării noastre iar curentele de opinie nu mă interesează". Take Ionescu și majoritatea celor prezenți se pronunță însă pentru o neutralitate armată în așteptarea eveni-mentelor viitoare. Firește, cuvintele lui Carp, păreau atunci un act de demență. Ele n'au exercitat decât o revoltă și o indignare unanimă. Lumea nu putea pricepe atîta sfidare la adresa conștiinței publice, la adresa idealului național care încălzea toate sufletele româneș-ti. Dar azi, în perspectiva timpului, azi cu judecata rece, nu e posibil să nu ai un simțământ de admirație în fața acestui curaj excepțional, cu totul excepțional, de a spu-ne ceiaze gîndesti că e adevărat, curaj ce sfidează orice pericol, ori de unde ar veni și oricît de mare ar fi. Nu în fiecare zi poți întâlni spectacolul acestui eroism.

Și din acel ceas—timp de doi ani întregi—intrăm în epoca pregătirii materiale și morale a țării, cu gîndul tot adînc și cald că atunci când "pregătirea" va fi ter-mi-nată, vom intra în război acolo unde ne împinge ini-ma iar nu în altă parte.

Dar Carp nu era singur de părerea lui. Avea un par-tid la spate, avea presă, avea personalități de seamă în jurul său. Toți s'au pus pe lucru. Lucru trist: în lupta pentru a decide România de care parte să-și arunce ar-matele, Germania n'a ezitat să trimită la noi bani mul-ți, bani de corupere a conștiințelor, mai ales a presei. A fost o luptă aprigă și urată. Carp a stat de o parte, lăsînd lui Al. Marghiloman pînă și cutitul. Dar la 10 Decembrie 1914 Carol I moare pe neașteptate, de o an-gină de piept, Ferdinand I care-i urmează era și el con-vins de victoria neîndoielnică a Germaniei, pe cît re-gina Maria nu se sfia să declare contrariul.

Și au început atacurile violente între foștii prieteni, și au început vrăjmășiile, chiar și calomniile fără mă-sură. Take Ionescu era mai ales ținta celor mai nemă-surate violențe. El însuși, amărit, spune într-un discurs: "Am venit injuriile, au venit calomniile. Le-am citit și le-am recitit, ca să văd cît voin putea să-mi stăpînesc acele clocoțe ale indignării omenești".

Luptele din Apus continuau furioase. Dar nimic deci-siv. Amicii din Apus ne îndemneau tot mai mult, tot mai strălucit, să ne decidem și să "intrăm". Doi ani întregi de așteptare, de "pregătire" li se părea celor din Apus arhiuficient pentru ca România să zică în fine da sau nu. Brătianu se decide a înghădi în Cameră o largă de-batere asupra deciziunilor mari ce România urma să ia. Era Decembrie 1915. Dezbateri istorice. Carp se urcă la tribună. Cu ton de adîncă convingere el își expune în-tr-o tăcere generală argumentele alipirii noastre de ar-matele austro-germane. Pericolul rusesc îl obsedează iar. Take Ionescu îi răspunde într-un discurs de două zile întregi, 16 și 17 Decembrie 1915. Era cel mai strălucit discurs al său. A fost tradus în toate limbile din Apus.

Răspunsul lui Brătianu a fost abil și împrecia. Nem-ții l-au considerat favorabil lor. Le-a dat chiar convin-gerea că România nu va trece în tabăra ostilă lor. Pri-mul ministru știa că la primăvară Apusul pregătește o formidabilă ofensivă generală și prefera să aștepte. Dar totul are un sfârșit. Și iată că pe neașteptate Ionel Brătianu se decide și convoacă deodată pentru 14 August 1916 un Consiliu de Coroană în Palatul Cotroceni, sub președinția regelui Ferdinand. Carp era asistat de Maio-rescu și de Al. Marghiloman. Take Ionescu era cu N. Fi-lipescu. Regele Ferdinand, profund emoționat, expune lupta cumplită ce s'a petrecut în sufletul său. "Luînd azi deciziunea de a intra în război, m'am lăsat pe mine însumi."

Soarta războiului "înclină spre Aliați". Iar mai depar-te marea afirmațiune: "Mergînd alături de Austro-ger-mani ar fi ca România să meargă împotriva întregii evoluțiuni istorice e neamului". Maiorescu și Marghi-lo-man au combătut teza regelui în chip decent. Dar bă-trânul Carp, cu o penibilă îndărătnicie pledează înco-dată teza germană și conchide spre uimirea tuturor, cu vorbe penibile, vorbe de ură necugetate, cari nu se vor șterge în istorie: "Voi trimite în război pe cei trei fi-li ai mei, dacă veți hotărî războiul. Mă voin ruga însă lui Dumnezeu ca armata noastră să fie bîdîtă, căci numai așa România va scăpa de pierire". Bîndul rege Ferdi-nand, consternat ca și ceilalți, a răspuns numai atî: "Vorbele dvs au isorît desigur într-un moment de ne-cugetată mînie. Și acum, domnilor, cu Dumnezeu înainte!"

Zarul căzu. Goarnale sunau la răscăntii. Străzile se umplură de lume. Capitala își brusc din toroposul unei calde zile de vară.

Iar cea mai luminosă zi din toată istoria noastră fu urmări de cea mai neagră noapte. Un întineric pro-fund, general, sinistru. Așteptam avioanele germane de bombardament. Războiul pentru Unitatea Națională a Românilor începe.

Cu el la sfârșit și cariera politică a lui P. P. Carp. Ia sfârșit apăs de umbra cuvintelor lui necugetate. Toată lumea îi uită.

EZITARILE prelungite ale lui Ionel Brătianu s'au do-vedit prea curând justificate. A lupta contra arma-telor austro-germane când ești departe de aliați tă, a depăși puterile noastre. După numai două luni suntem învinși. Inamicul ocupă repede Bucureștiul. Regele, gu-vernul și autoritățile se refugiasse în grabă la Iași. La 23 Noiembrie armatele germane intră în Capitală. De-ceptie amară în sufletul tuturor, afară poate în sufe-tul lui Carp. Îi ieșea dreptatea. Dar desigur că și sufe-tul său era sîngerat. Era prea bun Român.

Carp n'a putut pleca la Tîbănești în anul de război. El a rămas la București sub ocupație, în frumoasa lui casă din capătul căii Dorobanților, ca și Titu Maiorescu, în strada Mercur. Nemții n'au fost primiți în casa lui și nici n'a acceptat dela ei nici o favoare.

Și au trecut luni după luni dela ocuparea Munteniei prin armatele lui Mackensen, luni grele în care desigur bătrînul Carp își va fi zis mereu: cîtă dreptate am avut să cred că armatele germane sunt invincibile!

În acele luni și până în Aprilie 1917, dreptatea pă-ra de partea lui iar soarta României părea sumbră. Dar iată că atunci intervine deodată marele eveniment al intrării Americii în conflictul european. Imensele ei re-surse de tot felul—mai mult decât numărul soldaților ei—cad în balanța războiului și decid victoria. Asta Carp nu putea s'o prevadă nici în 1914 și nici chiar în 1916, în Consiliul de Coroană. Soldat american pe câmpurile de luptă ale Europei nu văzuse încă istoria.

Și fără să vrei, și se prezintă întrebarea: fără intrarea în război a Statelor Unite este oare sigur că Germania ar fi fost înfrîntă?

Carp a murit în vara anului 1919. El ceruse să plece din București la Tîbănești săi. Atîta, numai atîta ce-ruse puterii ocupante. El văzuse deci și înfrîngerea Ger-maniei și victoria Rusilor. Tragic sfârșit!

Dar sunt patruzeci de ani de atunci... Cîte evenimente mari și neașteptate au umplut paginile istoriei de atun-ci încoace... Pericolul rusesc care speria pe Carp, s'a mîrit? S'a micșorat? De ce așa răspunde eu și nu ci-titorul?

O carte puțin cunoscută

ORIENT ROYAL—cinci ani la curtea României, de Robert Schaeffer

HABENT SUA FATA LIBELLI, și cărțile își au destinul lor, de atîtea ori am constatat că împrejurări protivnice au acoperit cu uitare cărți care merita să fie cunoscu-te. Este cazul cărții "Orient royal", de Robert Schaeffer, fost între anii 1886 și 1891 secretar literar-bibliotecar al reginei Elisabeta a României. În această carte scrie cu talent literar, bogată în observații, autorul povestește viața dela curtea regală din anii trăiți acolo. Din neferi-cire pentru autor, cartea a apărut în 1913 și era firese să treacă neobservată într-o epocă de eroică încordare. Robert Schaeffer, publicase prin 1898 un roman "Misere royale" în care sub forma unei ficțiuni reda viața intimă a regelui Carol I. Romanul a fost tradus în limba româ-nă prin 1902, stîrnind un explicabil interes. În "Orient royal"—cinci ani la curtea României, carte de amintiri, Robert Schaeffer aduce o prețioasă contribuție prin arta de a reda o atmosferă, de a prezenta cu culoare și rea-lism oamenii pe cari i-a cunoscut, ajutorat fiind de un pătrunzător simț de observație și de o fină ironie. Inter-estul principal al acestei cărți stă în redarea idilei Fer-dinand-Elena Văcărescu. Prințul Ferdinand este arătat ca un romantic, naiv, căzut în mrejele abilei cabotine Elena Văcărescu. Ambicioasă, gresită, afectând o admi-ra-ție, mai exact un extaz permanent față de regina Elisa-beta, necontenit fabricantă de poezii, povești, romane, aforisme, Regina Elisabeta-Carmen—Carmen Sylva—de o înclinație naivitate, de un romanticism din altă epocă, de o mare bunătate, era victima predestinată a unei fe-mei necontestat inteligentă, dar prefăcută, acrită a ex-tanului cum era Elena Văcărescu. Observator atent, Robert Schaeffer a asistat la toate manevrele Elenei Văcă-rescu de a seduce pe prințul mostenitor. Strategia pusă în jocul iubirii sincere, a reușit să prindă în mrejele unui fals romanticism pe bietul print și să o facă pe regina Elisabeta ocrotitoarea acestei idile, care s'a încheiat cu o tainică logodnă. Intervenția regelui Carol a fost făcută cu un tact admirabil spre a evita scandalul.

Robert Schaeffer ne înlesnește să cunoaștem pe pri-mul rege al României—am spus singurul rege în nobi-lul sens al cuvîntului—de o augustă sobrietate în toate manifestările, distant, dominator, profund uman sub mas-ca severității. Își îndeplinea cu o superioară conștiință a datoriei misiunea de rege. Este singurul din dinastie care a avut vocația de rege.

Elena Văcărescu făcuse o calculată indiscreție asupra logodnei săvîrșită în taină sub auspiciile reginei Elisa-beta. Presă—în acea vreme în România, sub severul rege Carol I exista cel mai liber regim al presei, cum exista numai în Belgia—a luat atitudine, atacînd cu violență angajamentul luat de prințul mostenitor. Această cam-panie a ziarelor "înebunea pe Elena Văcărescu care în-treba: "dar ce au cu mine?", mîhnea pe Ferdinand și abia altera seninătatea Majestății Sale. Regele, fără să se rostească hotărît, se sustrăgea. Dels Sigmaringen, cum era de prevăzut, a sosit un refuz; și i-l-a comunicat și pen-tru a cruța pe tînăra fată, a dat ca unică rațiune ega-litatea de naștere ce era necesară. "A! dacă familia Vă-cărescu ar fi fost de vîtă domnească, situația ar fi cu to-tul alta." Într-o clipă Elena își descoperi ilustre hrisoave.

RUSINEA SFARTECARII EUROPEI

de JUAN M. DE LA ALDEA

CAIN UNDE ESTE FRATELE TAU

de N. S. GOVORA

UNT convins că atunci când umanitatea a auzit pentru prima dată de cuvântul ciumă, și i-a dat sensul vulgar de groază, un fior a străbătut toate popoarele dela un capăt al lumii la altul. A doua oară când a revenit acest flagel, s'au luat oarecare măsuri pentru a-l combate. A treia oară lumea a descoperit vaccinul și începând dela a patra oară când flagelul a revenit, considerându-se imunizată, lumea citea și comenta ravagiile făcute de această teribilă boală ca pe un fapt divers ce nu mai merită altă atenție în afară de aceea ce o dădă unor evenimente ce devin plictisitoare, din cauza frecvenței lor.

Intr'un cuvânt, se poate spune că lumea se insensibilizează, devine mai dură, conștiința umană devine impermeabilă durerilor pe care nu le suportă direct.

Terminându-se ultima încăierare mondială, acumă când s'a pierdut în depărtare ecoul ultimelor lovituri de tun, când s'a risipit fumul ultimelor explozii și s'au ridicat norii de praf dintre ruini, când ne-a fost dat să contemplăm noua înfățișare a vechiului și mutilatului nostru continent și cinica lui sfărțecare, toți acei care pretindem că avem o inimă care servește la ceva mai mult decât la împingerea sângelui în complicatul nostru organism, rămânem muți, împietriți de oroare.

Toți acei cari, în afară de această sensibilitate umană, am avut norocul să cunoaștem țări cari aveau să fie transformate în sclave cărora, ca o glumă sarcastică a lumii civilizate, avea să li se pună eticheta de "libere și democratice", devenim atât de înmărmuriți, încât numai evidența unei realități deja acceptate de învingători a fost capabilă să ne facă să ieșim din tăcerea noastră și să tipăm din răsuperi pentru a formula cea mai nelimitată condamnare.

La început am fost mulți acei cari am tipat contra unei lăse stări de lucruri acceptate în mod tacit și care lovea—cu tot caracterul liberatoriu și just al conflagrației—în cele mai frumoase principii umane, acelea ale Dreptului natural: autodeterminare și independență.

Mai târziu numărul "intransigenților" s'a redus din ce în ce, pentru a ajunge să ne numărăm pe degete acei cari mai continuăm să ne svărcolim de rușine și de indignare în toate ocaziile în care Presa sau Radio-ul ne reamintește oroarea acestei ciume moderne care se cheamă ciumă. Ce a fost un număr inoculat prin forța de convingere a unor popoare fără apărare dar și într'un mod de necrezut admis, tolerat și cu care se pierde timpul în discuții sterile și se coexistă, neacordându-se atenția cuvenită invaziei contagiunii celei echivalente cu o sinucidere, și închizându-se se în mod egoist ochii și urechile în fața viziunii dantești și la tipetele victimelor sale lipsite de apărare.

În reflecțiile mele, ajutat de "logicele considerații ale momentului politic internațional", nu pot înțelege cum sensibilitatea noastră umană s'a însprițit până la punctul extrem de a vorbi de țările "satelite" ca de entități fără suflet, ca de ceva care ne-a fost impus și, în consecință, trebuie să admitem cu indiferență, căci în fond nu noi suntem autorii acestui abuz.

Dar oare pasivitatea noastră actuală nu poartă în ea în mod implicit o complicitate vinovată, și oare neliniștea noastră idealistă de ieri a fost deja contagiată de sanchopancismul comod care ne înconjoară?

Demult am trăit într-o frumoasă țară liberă, bucolică, fericită, care se numea România. Înainte de a o cunoaște, învățasem s'o admir grație frumoasei exaltări patriotice a unei dintre Mișcările politice cele mai pure în esență sa, cele mai ascetice în viața sa și cele mai eroice în acțiunea sa din câte mi-a fost dat să cunosc: Mișcarea Legionară, cunoscută desemeni sub numele de Garda de fier, Noua falangă, moartea fondatorului și căpitanului ei, ne-a umplut sufletele de durere prin paralelismul dintre această moarte și aceea a lui José Antonio al nostru. Amândoi au fost două suflete mari, cari au eburat cu imensele aripi ale unei credințe indistructibile, peste o Patrie prăbușită și cari în nobilul și dăruitul lor efort au voit s'o ducă pe căile de glorie visate de înaintași. Primul a fost în mod rușinos asasinat de către paznicii săi din ordinul ministrului unei monarhii care se clătina și care căzuse în desuetudine; al doilea a fost masacrat în mod las în curtea unei închisori de provincie, ucigașilor fiindu-le teamă de forța pe care o prezenta simpla sa existență.

Dar nici România cu frumoasa sa Mișcare Legionară și un popor de plugari și soldați cari neclintii de-a lungul secolelor au știut să schimbe plugul cu spada pentru apărarea libertății și credinței sale precum și a civilizației noastre; nici Bulgaria cu acei "ratniki" de disperat fațat național anticomunist, neblănzite legiuni de munte, care nu acceptă sclavia, luptători avansați în acel bastion balcanic; nici frumoasa Ungarie cu mișcătoarea sa tradiție creștină.

Niciunul, niciunul din aceste popoare, a căror istorie are mare importanță pentru propria noastră istorie, a căror sânge generos vărsat, a curs umplând breșele pe care hoardele asiatice au încercat în repetate rânduri să le facă în lumea noastră occidentală, niciuna dintre aceste țări nu merită acest trist sfârșit de "țară satelit" pe care atât de comod și de las i-am acceptat, fără ca rușinea să ne roșesească obraji și fără ca sufletul nostru să se răsvrătească de indignare.

Este necesar ca fiii noștri să cunoască îngrozitorul sens al acestor cuvinte "țări satelit", pentru că nu se întâmplă ca din cauza deseori repetării—ca și în cazul ciumei—noi înșine să le inoculăm indiferența față de indescrisibila suferință umană produsă de un fapt consumat care, oricât ar fi de consumat, sensibilitatea noastră creștină și concepția noastră de responsabilitate istorică, nu-l admite și nu-l va admite niciodată.

IN și Abel erau fiii lui Adam și Eva. Era prima generație care nu cunoscuse Edenul și care trebuia—cum hotărâse Dumnezeu—, "cu multă trudă să-și scoată hrana de toate zilele" și, "în sudoare să-și mănânce pâinea".

Hotărând Dumnezeu că omul "în pământ trebuie să se întoarcă, căci din el a fost luat; căci țărână e și în țărână se va întoarce", i-a supus tuturor tentațiilor și păcatelor care sunt atributele lui.

Și Abel era cioban iar Cain plugar. Și Cain a adus lui Dumnezeu o "jertfă de mâncare din roadele pământului" iar Abel una "din oiile întâi născute ale turmei lui și din grăsimea lor".

Și "Domnul a privit cu plăcere spre Abel și spre jertfa lui, dar spre Cain și jertfa lui n'a privit cu plăcere". Și astfel a luat flinta primul păcat după cel originar: invidia. Și după el, păcatul cel groaznic, fratricidul. Cain a zis fratelui său: "Haidem să eizm la câmp". Dar pe când erau la câmp, Cain s'a ridicat împotriva fratelui său Abel și l-a omorât. Și Domnul a zis lui Cain: "Unde este fratele tău, Abel". El a răspuns: "Nu știu. Sânt eu pazitorul fratelui meu". Și Dumnezeu a zis: "Ce ai făcut? Glasul sângelui fratelui tău, strigă din pământ la mine. Acum blestemat ești tu, isgonit din ogrorul acesta, care și-a deschis gura ca să primească din mâna ta, sângele fratelui tău! Când vei lucra pământul, să nu-ți mai dea bogăția lui. Pribeag și fugă să fii pe pământ".

Și blestemat a rămas Cain și blestemat va fi cât va trăi pământul.

Tot vechiul Testament ne relatează povestea lui Iosif și a fraților lui. Iosif era fiul lui Iacov și avea mai mulți frați. Și dintre toți cei mai iubit de Iacov era Iosif. Pentru că-l iubea mai mult, Iacov i-a făcut lui Iosif o haină pestriță și de aceea frații lui au început să-l urască. Și ura a crescut și mai mult când Iosif le-a povestit un vis din care reieșea că Iosif va deveni mai mare decât ei. Și i-au hotărât pieirea. Fiind singuri pe câmp, au hotărât să-l omoare, dar unul dintre ei, Ruben, i-a sfătuit să nu verse sânge, ci să-l arunce într-o groapă. Și l-au desbrăcat deci de haina cea pestriță și l-au aruncat într-o groapă. Și s'au apucat să mănânce. Și pe când mâncau, au văzut o ceată de Ismaeliți ce veneau din Galaad. Și Iuda a sfătuit pe frații lui să-l vândă pe Iosif Ismaeliților. Și l-au vândut cu "douăzeci de cicl de argint Ismaeliților, care l-au dus în Egipt". Și apare astfel alt păcat: vânzarea. Deoarece Iosif a ajuns mai târziu mare dregător în Egipt și nu s'a vărsat sânge, vânzarea lui Iosif nu a fost stigmatizată de Vechiul Testament și nici de poezie, cum a fost stigmatizată uciderea lui Abel de către Cain. Deci Vechiul Testament nu stigmatizează cu aceeași tărie vânzarea ca fratricidul. Astăzi puținii sunt aceia care știu cum se numeau frații lui Iosif, că Ruben a dat ideea ca Iosif să nu fie omorât ci lăsat într-o groapă și Iuda cel care a dat ideea vânzării, după cum puținii vor fi aceia care să poată răspunde dacă Simeon și Beniamin au participat la vânzare sau nu.

Dar iată că vânzarea este înfierată și pusă pe acelaș plan cu fratricidul lui Cain, de Noul Testament. Vânzătorul se numește de această dată tot Iuda; cel vândut, Isus Christos. Pretul vânzării nu mai este douăzeci de cicl, ci treizeci de arginți. Noul Testament pune pe acelaș plan uciderea fratelui de sânge, cu vânzarea învătătorului, conducătorului, tovarășului de luptă.

Păcatul vânzării conducătorului, tovarășului de luptă—fratelui de cruce, în concepția valaho-moldavă—, trece din Noul Testament în Istoria profană, exact pe acelaș plan ca și uciderea fratelui de sânge. Vânzarea fratelui de cruce este înfierată cu aceeași tărie de Istoria profană ca și de baladale poporului nostru.

ÎN turburea Istorie a poporului nostru, vom găsi numeroase, prea numeroase vânzări. Mai puțin până la 1550 (de la 1504, data morții lui Ștefan cel Mare trebuie să se adauge 50 ani în care Moldova a trăit o perioadă de relativă liniște, grație amintirii prestigioase și înfricoșătoare a "Atletului lui Christ"), multe după aceea. Acest minus de vânzători stigmatizați de Istorie până la 1550, se datorește nu atât unei lipse de documente, cât, socotim noi, unei situații reale. Presiunile din afară, în special presiunea turcească, încep să devină mai pronunțate dela această dată. Tronurile celor două principate erau date de Turci și ticloși de pretendenți au început să supraliciteze. Figura care iese în relief în domeniul supralicității, este acela a Doamnei Chiajna. Ea a fost prima care a început să cumpere și pe cadănele haremului imperial, pentru a-și atinge scopurile ei de mărire. Se înțelege că la acea dată nu putea fi vorba de patriotism. Pe acești nețrebniți nu iubirea de Patrie îi împingea la supralicitate tronerilor ci ambițiile deșarte, dorul de mărire și iubirea de arginți. Pe Chiajna n'o interesa în special tronul Munteniei sau Moldovei, ci un tron oricare ar fi fost. Nu exista pe atunci conștiința de Nație românească și de aceea nu este atât de vinovată că din cauza ei a pierit Ion Vodă Cumplitul, primul Abel înregistrat de Istoria românească. Doamna Chiajna nu era Cain, pentru că Ion Vodă Armanul nu-i fusese nici binefăcător, nici conducător, nici frate de cruce. Nici în uciderea lui Petru Cercei, supratat și aruncat în Bosfor la instigațiile ei, Chiajna nu avea să dețină rolul lui Cain.

Pentru Vodă Cumplitul, rolul lui Cain avea să-l dețină parcă lui Ieremia Golia.

Ion Vodă cel Cumplit nu este bine prezentat de către istoriograful boieriei românești, vornicul Grigore Ureche.

În perioada decadenței (1550-1621), perioadă de întinerie cu scurte și aprige fulgerări, vânzarea era la modă. Când un domnitor trimitea niscor boieri într-o misiune oarecare, trebuia să-i pună mai întâi să jure că-i vor fi credincioși. Ștefan Tomșa voind să trimită o solie de boieri în calea lui Alexandru Lăpușeanu, înainte de a-i trimite, îi pune să jure. "Aceste înțelegeri Tomșa Vodă, s'au sfârșit cu boierii ce voru face;

și scotiră să trimită la Alexandru Vodă oameni de țeară giurați, să-i spuie cum țeara toată n'au va, nice lu iubescu" (Neculai Costin). Acelaș lucru îl face Vodă Cumplitul când trimite pe Ieremia Golia cu armată pentru a împiedica pe Turci să treacă Dunărea. "El însărcinează pe Ieremia Golia, unul din rarii boieri care ținea la el, care îl ajutase să urce pe tron și a cărui prietenie Ion o cultivase prin tot felul de procedee, cu misiunea importantă de a se opune la trecerea Turcilor, în timp ce el va merge să lupte contra Tatarilor, Ion dându-i bine seama de importanța extremă a misiunii pe care o încredințase lui Golia, cunoscând pe de altă parte sentimentele ce le nutreau boierii față de dânsul, și neavând decât o încredere limitată în legăturile de prietenie, îi făcu să jure pe cruce și pe evanghelie că îi va fi credincios" (Xenopol).

Din cauza vânzărilor frecvente ale boierilor, domnitorii tăiau și ei cam des capete boierești. În afară de Lăpușeanu, cel care a scurta mai mulți ticloși de boieri, a fost Vodă Cumplitul. Din această cauză, cei doi croniciari cari s'au ocupat de domnia lui, nu-i sunt favorabili, în special Ureche.

Ion Vodă Cumplitul.

"Ion Vodă, după isbândă cu norocu ce au gonitu pre vrăjmașii săi den țeară, se așază la domnie. Și de n'tău la toate era pre voia țării; eară mai apol, pre toți i-au covârșitu cu vrăjmășia lui, și cu morți groznice ce făcea; că vră să ia agonisita tuturor, nu cu altu meșesugu, ce cu vărsare de sânge. Și den zi în zi isvodia feluri de munci nouă; băgat au în focu, de viu, pre Vlădica Georgie, de au arsu, dându-i vină de sodomie, auzindu că are avuție. Așiderea și Mitropolitul Teofan, n'au vrutu hi eșitu întregu, de n'aru fi fugitu pren munți, de groaza lui. Temnițele pline de călugări; și în groapă, de viu, au băgat pre Veveriță și pre popa Cosma, și pre Molodet, călugărul. Eară de pre boierii cei de cinste și cei mai de gios, sabia lui nu lipsea, și cu multe feluri de morți îi omoria, socotindu că mai vrednicu și mai desotoinicu de cătu dânsul, nime n'au mai fostu. De lege își radea, că în postul cel mare s'au insuratu, și alte călcări de lege multe ca aceste făcea.

Între acele belituri și morți groznice, fără dumnezeire ce făcea Ion Vodă în domnia sa, și nice de cumu nu-i aducea aminte va veni la celu de apol, iată i-au venit veste că l'au mazilitu împăratul, și este dată domnia lui Petru Vodă, ce l'au poreclitu mai apoi Șchiopul da instigația greu susținută cu pungi de bani, a Chiajnei. n. n.). Acest Petru Vodă era den țeara Muntenască, fecioru Mircii Vodă.

Ion Vodă, dacă se văzu străinatu de mila Impăratului Turcescu (†), socoti ca să ție țeara cu sabia..." (Ureche).

(Urmează pagina 10.)

○ carte puțin cunoscută

Văcăreștii descindeau din vechi duci de Făgăraș, în Transilvania. Făgăraș, Văcărescu este acelaș nume ușor alterat. Cât privește Făgărașii, ei erau, fără îndoială, duci și suverani. Revelația a înmărmurit pe rege; dar el a avut arta de a părea satisfăcut și "pins sans rire" a cerut, cu un aer naiv, să-l fie prezentate hrisoavele. Bine înțeles că acestea au rămas invizibile.

Ce admirabile lecții de tact regesc vom găsi în cartea lui Robert Schaeffer.

De atunci au mai fost imitatoare ale Elenei Văcărescu. Zizi Lambrino, în cartea ei "Mon mari roi Carol" nu pretindea că familia ei descindea din împărații Bizanțului? Și nu este singura fabricantă de genealogii imaginare.

Tot Robert Schaeffer a publicat un roman "L'idylle d'un prince" în care aceeaș poveste de iubire a prințului Ferdinand e redată amplu.

"Orient royal", fiind o prețioasă contribuție documentară pentru istorici, ar trebui tradusă și publicată.

TRECEA ÎN

Deci Vodă Cumplitul a hotărât să se împotrivescă voiajului Turcilor, i-a adunat deci pe toți ai lui ca și pe Căzaci care-i veniseră în ajutor, și le-a expus hotărârea. „Așa Ion Vodă împlinea prețuri cu nădejde, cu glasuri mari strigăre, ca lângă dansul voru peri toți, cum s'au și tâmplatu' (Ureche).

Ureche încearcă să ascundă vânzarea lui Golia: „Eară Ion Vodă dacă au înțeles, cu toată oastea sa s'au pornit, și au supus oastea sub Tighinea, și au trimis o seamă de oaste a sa cu Ieremia Părcălabul de Hotinu, ca să apere trecătoarea Turcilor să nu treacă Dunărea. Ce cu greu este celor puțini a oprire pre cei mulți și celoru stabi pre cei tari; ca trecându întâiu pusele cu Ianicieri și cu pedestreimea să apere vasele, același toată n-l-aită oaste Turcească au sosit. Unde, văzându Ieremia Părcălabul că nu-i poate opri, s'au întorsu și au datu scire lui Ion Vodă (Ureche).

Adevărul îl restabilește Neculai Costin: „Ieremia Părcălabul, mergându la Dunăre și văzându în ceea parte atâta mulțime de Turci oștiți cu Pătru Vodă, el s'au agiunsu pre-tâinu cu Pătru Vodă și au lăsu 30.000 galbini de aur de la Pătru Vodă, daru; și s'au făcutu că nu poate opri trecătoarea Turcilor, pentru mulțimea de oști ce sunt; și întorcându-se Ieremia Părcălabul de la Dunăre, au aflatu pre Ion Vodă sub Tighinea, bădându cetatea Tighinei; și-i spuse cum n'au pututu opri atâta mulțime de oști. Eară auzindu aceste Ion Vodă de la Ieremia Părcălabul, că Turcii întâiu trecuse tunurile cu Enicieri de preste Dunăre în această parte, s'au gătitu și elu degrabă; stringându oastea, au purcesu în tâmpinarea Turcilor la Dunăre și s'au tăbărâtu aproape de Dunăre” (Neculai Costin).

Deci Golia îl vinde pe Vodă Cumplitul pentru 30.000 de galbani și apoi vine să-l mintă pe domnitor. Oastea era prea mare spune el pentru a o putea el opri la trecerea Dunării însă mică pentru toată oastea lui Vodă. Iar când începe lupta, Golia trece cu toată călărima la Turci. Dar Dumnezeu l-a pedepit cum se cuvine pe el și pe cei ce-l umăseră în trădare. Turcii îi pun în cap ca să lupte cu oastea lui Vodă Cumplitul care avea multe tunuri și l-a zdrobit. Când i-a văzut, Ion Vodă a strigat: „Iată trădătorii”. Și nu erau bătuți numai din față ci și din spate, căci Turcii i-au tratat ca pe niște trădători în care nu se putea avea încredere.

Și dacă Ion Vodă era urât de boieri, era iubit de țărani. În timpul luptei cu Turcii, spune Gorecki, „pedestrații, rețineau pe domnitor în mijlocul lor și nu îl lăsu să treacă în partea călăreților (cea mai mare parte dintre ei, nobili) căci erau foarte neliniștiți pentru viața lui și se temeau să nu fie trădat de boieri și predat viu Turcilor. În timp ce pedestrații, toți țărani, purtau domnitorului Ion, o dragoste și un devotament fără egal”.

Cu toată vitejia lui Vodă Cumplitul și a țărănilor lui, nenorocul îl învinge pe falnicul domnitor al Moldovei. O ploaie neașteptată a muiat praful tunurilor și Vodă Cumplitul este nevoit să se retragă. Acolo au săpat șanțuri și ar fi putut să reziste vreme îndelungată, dacă nu i-ar fi silit să se predea, lipsa de apă. Și încă atunci, spun cronicarii, pentru a termina cu teribilul domnitor moldovean, Turcii au fost nevoiți să recurgă la vicleșug. În privința sfârșitului tragic, versiunile celor doi cronicari diferă. Grigore Ureche spune că Turcii l-au legat pe Vodă Cumplitul de viu de cozile a două cămile și l'au sfârșămat, pe când Nicolae Cosin că l'au giunchiatu Pașa cu hamgerul în pânțele și în gura și scutându-l afară i-au tăiatu capul și-lu puseră într-o suț; eară trupul lui l-au legatu de coadele a două cămile și l'au ruptu în bucăți” (Neculai Costin).

Dar faptul cel mai semnificativ din viața lui Vodă Cumplitul, care îl face să apară ca o neverosimilă stăncă de granit leșită din mijlocul unor mărișuri, îl constituie refuzul lui de a fugi în preajma capitulării, deși avea posibilitatea să o facă. A rămas cu țărăni lui, ca să sufere soarta lor și, în limita posibilităților, să le-o ușureze. Toți cei ce au scris despre Vodă Cumplitul, concorda în ce privește cruzimea lui. Era oare Ion Vodă un sadic? Nu putem crede. Un sadic nu și alege victimele ori Ion Vodă și le alegea, scurta numai capetele vânzătorilor. Dacă cei doi cronicari afirmă că scurtele capetele se datorau dorinței lui Vodă de a-și însuși averile celor uciși, Gorecki, un străin, arată că Ion Vodă scidea pe boieri pentru că erau partizanii lui Bogdan. Dar chiar dacă ar fi fost un sadic, încă vânzarea nu ar fi fost justificată. Pe domnitor nu l-au lovit în timp de pace, cu scuza unui interes superior, ci în timp de război, când se găseau în fața dușmanilor Țării.

Punctul cel mai negru al acestei tragedii îl constituie faptul că vânzătorul a fost un prieten, un frate. O cronică turcească spune că după moartea lui Ion Vodă, „Pe-ru Schiopul fu așezat pe tron în mijlocul lacrimilor poporului, care regreta pe Ion”.

Iar Xenopol, caracterizează astfel pe Ion Vodă Cumplitul: „Astfel dispărui una dintre figurile cele mai remarcabile ale istoriei poporului român, care, prin puterea sa personalitate, prin fascinația pe care o exercita asupra poporului său, făcuse să revie timpurile lui Ștefan cel Mare”.

Și întrebarea noastră istorie își urmează cursul nefecit. Dimitrie Cantemir intră în Țară cu ordinul de a pune mâna pe Brâncovanu și a-l ordona Turcilor. Și Cantemir era nerăbdător că nu venea ordinul turcesc mai grabnic, pentru a trece la fapte. Iar Turcii amănu spre disperarea lui Cantemir—deoarece Brâncovanu, mai stăruie Turcii (Xenopol), amănu moareu plata a 500 de pungi, sub diferite pretexte. Neagră este această perioadă a istoriei românești, perioadă premergătoare altelor și mai negre, aceia a domnitorilor Fanarioti. Nu mai exista demnitate, nu mai exista cinste, nu mai exista nimic. Brâncovanu, cunoscut totuși ca o figură mai luminoasă a istoriei noastre, se menținea pe tron numai grație banilor. Cumpăra în dresapă și în stănga. Brâncovanu nu s'a multumit să cumpere numai pe păsări, pe bogherbegi, pe viziri, pe cadănele imperiale și pe melle ne ci a reușit un tur de forță pentru biata noastră istorie: Brâncovanu a cumpărat pe însuși secretarul ambasadei franceze la Constantinopol, Wohner care, demnitate regală, a trebuit să se alinască. Se dușeseră eroice vremuri când tronurile țărănești noastre se apărau cu sabia, acum se apărau cu sutele de pungi de piatră.

Un prim vânzător al lui Brâncovanu este boierul Bălăceanu, care îl păștea Nemții. Nu trebuie să se creadă că această pară se datoră unei convingeri de exemplu aceluși că Muntenia trebuia să se apropie de

Nemții pentru a scăpa de jugul turcesc. Motivul pării era foarte puțin patriotic: Bălăceanu voia ca pe tronul ocupat de Brâncovanu să se urce Gheorghe Cantacuzino, fratele soției sale.

Dar cel mai important Cain în viața lui Brâncovanu este spătarul Toma Cantacuzino, șeful cavaleriei muntenesti. În preajma izbucnirii războiului dintre Ruși și Turci, Brâncovanu se instalează cu armata sa într-o tabără întărită, la Uriști. De aici putea să facă repede joncțiunea cu trupele reșești în cazul când acestea ar fi intrat în Țară și era destul de departe de Dunăre, de unde ar fi putut fi atacat de Turci. Și în aceste grele momente, Cantacuzino trece la Ruși, cu alți 70 de boieri. Și nici de data aceasta motivul trecerii nu era patriotic. Nu pentru că Petru cel Mare era un împărat „creștin”, trecuse Toma Cantacuzino Prutul. Neculce este categoric în această privință: „eară elu au lăsat pe Brâncovanulu Vodă, scotindu că a fi elu Domnu în țeara Muntenescă, în locul Brâncovanulu Vodă”. Și Cain, Toma Cantacuzino, „fîindu vâru primare Brâncovanulu Vodă, îlu ținea Brâncovanulu Vodă ca pre unu fiu alu său, și-lu făcuse și Spătaru mare în țeara Muntenescă și multă milă și dragoste și cinste arăta către dânsulu, țîndulu mai în frunte de cătu pre toți boierii săi” (Neculce).

După înfrângerea Rușilor la Stănilești, vânzătorii porneau la atac cu mai multă ardoare. Cei care aveau să-l dea lovitură de grație erau tot Cantacuzinii. Stolnicul Constantin și spătarul Mihai Cantacuzino, îi juraseră moartea. Dar nu pentru același „motiv” ca al celui alt spătar Toma, adică „pentru că un voia să treacă de partea „creștinilor”, ci exact contrariu: pentru că se dăduse de partea „împăratului creștin”, Petru cel Mare. Dar desigur, acesta ca și cel al lui Toma, era numai un pretext. Motivul era altul: fiii lui Brâncovanu crescuseră și le luaseră locurile celor doi Cantacuzini. Și au săvârșit fapta cea mai groznică: au predat Turcilor toată corespondența pe care o purtase Brâncovanu cu Nemții și cu Rușii.

A patra zi înainte Paștilor anului 1714, un oarecare agă Mustafa, sosește la București, înconjoară palatul cu soldați și îl declară pe Brâncovanu maziit. Domnitorul, ale cărui bănueli fuseseră adormite tocmai de vânzătorii, aleargă la fereastră ca să cheme garda. Dar aceasta dispăruse odată cu boierii care, așa cum se spunea atunci „măncaseră pîta lui Brâncovanu”. Și în urma trăsorii care-l transporta la Constantinopol, poporul vărsa lacrimi amare.

Sfârșitul lui Brâncovanu e prea cunoscut, ca să mai insistăm.

TUDOR Vladimirescu face parte din stola acelor oameni care apar în viața unui popor odată la un secol sau chiar mai rar, adică atunci când poporul trăiește clipele cele mai dramatice. Acești oameni par ființe ce aparțin altei lumi, ireali, singurari, oameni ce nu se aseamnă cu ceilalți. Deaceia nici nu sunt, nu pot fi înțeleși de contemporani. „Eu nu sunt făcut nici pentru avere, nici pentru muiere” și „am îmbrăcat cămășa morții”, sunt fraze pe care le-a pronunțat Tudor Vladimirescu și care nu puteau fi înțelese de cei ce au alergat la chemarea lui.

Tudor apare în viața poporului român, la o răscruce de veacuri. Într-adevăr, dacă se privește înapoi, se capătă impresia că poporul român trecuse până atunci printr-o iarnă grea și dela Tudor înainte se capătă imaginea unei primăveri, când încep să se usuce noroaiele, să se abicească drumurile. Toate virtuțile poporului erau în stare de amorie, boierii români acceptaseră toate compromisurile pentru a-și menține privilegiile, iar țărăni puteau fi asemănați cu niște vite, în această stare de îndobitocire și aduseseră neazurile. Conștiința românească? Disparută de mult, boierii erau în curs de grezire. Rezistențele ce se mai opuneau puteau fi socotite doar ca niște oaze în imensitatea unui desert. Vlad Tepeș, Ștefan cel Mare, Ion Vodă Cumplitul, Mihai Viteazul erau figuri înghițite de noaptea timpurilor!

Și în acest întuneric, tăpnește o stea: Tudor Vladimirescu. Revoluția lui—asa o caracterizează istoricii—a avut la început un caracter social: Vladimirescu se ridică împotriva împăraților țărănilor, fără să facă deosebire de naționalitate în ce privește privilegiile. Dealtfel, trebuia multă cinste, pentru a găsi deosebiri între unii și alții, adică între boierii greci și Români.

Era om de popor care trăise între boieri dar nu uitase pe cei din mijlocul cărora se ridicase. Tudor, ca Avram Iancu trei decenii mai târziu, era un iluminat. El se ridicase pentru dreptate și contra nedreptății și ticăloșiei.

În întrevederea cu Ypsilanti, la întrebarea acestuia contra cui se ridicase, Vladimirescu îi răspundea cu voce de tunet: contra ticăloșiei. Iată de ce, deși istoricii noștri cataloghează revoluția lui Tudor la începutul socială și mai apoi națională, noi o vom socoti de la început până la sfârșit revoluție morală.

Se ridicase contra nedreptății și ticăloșiei. Pe ambele le lovea acolo unde le întâlnea, deaceia multe din actele lui par greu de înțeles dacă nu se acceptă de la început categorisirea făcută de noi.

Cei care s'au strâns în jurul lui au fost Oltenii. Există un redus număr de cunosători ai meseriei armelor, printre care adevăratul militar era Tudor Vladimirescu care fusese ofițer în armata rusească în timpul războiului din 1806, dar restul erau oameni de adunătură. Nucleul din jurul lui, cunosători oarecum în ale milităriei îl formau pandurii care luptaseră sub ordinele lui. Restul pandurilor și arnăuților nu puteau fi socotiți soldați, deoarece ei erau numai un fel de poliție, ce aveau misiunea să urmărească pe hoți și mai ales pe haiduci. Și ceiaze mai rămănea forma o gloată informă care se ridicase doar pentru că viața pe care o ducea, era imposibilă. Era normal ca pentru această adunătură, sensul revoltei lor să fie jaful. Acest jaf dădea naștere la nedreptăți, așa că foarte curând Vladimirescu a constatat că se revoltase contra nedreptății pentru a ajunge cel care o patrona.

Dar nu numai capitaniul lui Vladimirescu nu aveau nimic comun cu meseria armelor—nu trebuie uitat că la acea vreme se crease o tactică de luptă, campaniile

Tudor Vladimirescu.

napoleoniene nu era departe în timp—dar în aceeași situație se găseau și eteriștii. Despre armata „Archi-ului” Ypsilanti, nu trebuie să ne facem o părere strălucită.

„Ypsilanti fertmarșal
Pendedeka ghinărar,
„Ofițerii cei mai mari,
„Covrigari și plăcintari”.

scosese cântecul eternu Mitică al Bucureștilor noștri. Eteriștii lui Ypsilanti erau orășeni și țărani ca pandurii lui Vladimirescu, dar jaful era comun ambelor „armate”. Și Ypsilanti nu s'a arătat un bun conducător de oști. Din cele ce au urmat, se poate spune că la acea vreme, în spațiul dunărean, a existat un singur șef militar: Vladimirescu. Ypsilanti, cu toate gradele și onorurile căpătate în armata rusească, s'a arătat cu mult inferior, din punct de vedere militar, lui Vladimirescu. Într-adevăr, după trecerea Dunării de către Turci, singur Vladimirescu a văzut bine situația. El și-a dat seama că raportul de forțe este infinit favorabil Turcilor și a hotărât să se retragă spre munți, să se întărească în mănăstiri și să evite lupta, așteptând desfășurarea evenimentelor. Ypsilanti și cu a lui armată de operetă au hotărât să accepte lupta, bineînțeles șeful ei, lipsind dela „celebra epopee grecească” dela Drăgășani. Aici, „batalionul sacru” a fost nimicit, covrigarii și plăcintarii împăraștii iar șeful, Ypsilanti, a găsit că este mult mai nimerit să-și pună ilustra persoană la adăpost, trecând în Ardeal.

După ce și-a strâns Oltenii lui, Tudor Vladimirescu sosește la București și-i instalează tabăra la Cotroceni. Nouă zile mai târziu își face apariția și Ypsilanti în București. Și eteriștii încep jaful organizat, șefii, în cap cu Ypsilanti, se pun pe chefuri și petreceri. Și începe pentru Vladimirescu acea luptă interioară, neînțeleasă de contemporani și nu deajuns înțeleasă de urmași. El voia dreptate pentru poporul lui, adică pentru țărănime. Eteriștii voiau să se scape de jugul turcesc, având, credea toată lumea, springinul ruseesc. Vladimirescu, era normal, s'a hotărât alături de ei, însă într-un mod ce pare neînțeles la o examinare superficială. „Voi duceți-vă în Grecia noastră și bateți-vă cu Turcii, eu de aici va voiu springini, le-a spus Tudor. Aici nu aveți ce căuta”.

Vladimirescu și-a dat seama că Rușii nu-l springină pe Greci și că aceștia din urmă nu su de gând să treacă Dunărea; ci să se eternizeze în Muntenia. Cum o parte (o mică parte) din boieri au făcut să se creadă că trec de partea lui, pentru atingerea scopului—dreptate—Vladimirescu a socotit că singurul ajutor poate veni dela Turci. A început deci tratativele cu Turcii, a trimis scrisori și chiar ostateci. În acele momente, Vladimirescu socotea că numai Turcii pot să scape Țara de lacustele eteriste. Dar Grecii i-au jurat moartea.

Ne este fiecărui prezent în minte tabloul de pe pereții școlii primare care prezenta pe Vladimirescu la slujba religioasă făcută de episcopul Ilarion, înconjurat de „boieri”. Este o legendă care a trăit destul. Când a

MUNTII SUFERINTEI

Că mi plec, Doamne, fruntea către Tine,
Tu-mai dai mirul bunelor vestiri,
Mirul sfânt al datinei creștine
Străns ca roua'n flori de mănăstiri.

Că mi-s sedi învoarele flinței
Și zăgăz pe suflet mi s'a pus,
Creac în mine muntii suferinței,
Eu sunt jos, lumina Ta e sus.

Și'n urcus grunghiul-mi sângerează;
Vrese-și mai să cânt și nu mai pot:
De nu m'ar lega la răni o rază,
Înima-mi că s'ar fi scurs de tot.

Iată, vin și zorii ca s'adulme
Sângelui-mi ce curse pe cărări.
Eu sunt sus pe cea din urmă culme,
Tămplătesc lumina altor zări.

ION YOLESCU

(Urmează pagina 11.)

C A I N

intrat Tudor în București, majoritatea boierilor mari au fugit iar cei rămași au trimis țărului o scrisoare, cerând să ocupe principatele, iar când a fost vorba de trimis scrisoarea Turcilor, boierii au semnat-o numai de frică, cum de frică au asistat la slujba religioasă. Până la sfârșit, Tudor Vladimirescu a fost nevoit să-i închidă. Un singur boier i-a luat partea cu trup și suflet (Scarlat Grădășanu) dar cu o rândunică nu se face primăvară.

Boierii priveau cu admirație pe eteriști, dintre cari unii aveau uniforme făcute la Paris, ar fi admis ca domnitor orice liftă străină, cu condiția să fie boier și nu țărănca Vladimirescu.

Dar marea tragedie a lui Vladimirescu, moartea, nu avea să-i vină de la dușmani ci din propria tabără. Pornind din București, pandurii lui, au început să jefuiască mai stranic ca înainte și Tudor a fost nevoit să ia și el măsuri și mai stricte. Între București și Golești, Tudor a ucis nu mai puțin de 33 panduri, dintre care o parte cu mâna lui. Căpitanii lui, cum spuneam mai sus, erau foarte puțini. Istoria citează, ca mai importanți pe boierii Urdăreanu și Ene Enescu, precum și pe țărani mai deștepți Oarcă și Cuțui. Adevărata mână dreaptă a lui Vladimirescu, fostul haiduc Iancu Jianu, se găsea în acest timp la Brăila, trimis ca ostater. După părerea noastră, singurul care putea să-l înțeleagă pe Tudor era Jianu. Oarcă și Cuțui erau niște bieți țărani iar Urdăreanu și Enescu boieri abia ieșiți din vârsta copilăriei. Nici unul din ei nu putea să înțeleagă sensul moral al revoluției lui Vladimirescu și mai puțin să-i înțeleagă schimbările aparente de direcție.

Desigur Vladimirescu nu a trecut dela început la ucidere. Este probabil că întâi a sfătuit, apoi a amenințat, a dictat pedepse mai aspre și numai apoi a trecut la ucidere, singurul mijloc socotit de Tudor eficace pentru a stărpi jaful și pentru a nu deveni patronul celor care săvârșeau nedreptăți, el care se ridicase contra nedreptății și ticăloșiei.

Pentru a reuși în prima fază, aceia a dojenilor, trebuia să fie ajutat de căpitanii lui, și pentru a-l ajuta, aceștia trebuiau să-l înțeleagă. Ori nu l-au înțeles. Tragedia lui Tudor Vladimirescu ia naștere în neînțelegera căpitanilor lui.

Și ia naștere acuma trădarea pasivă, ia naștere un nou Cain, dar un Cain pasiv care duce la moartea lui Abel prin pasivitate. Nu poate fi vorba de această dată de vânzare. Nici unul din căpitanii lui Tudor nu a primit pentru capul lui nici sicil, nici arginți și nici galbeni. Unul dintre ei, Urdăreanu, era dealtfel mort; în noaptea tragică dela Golești, viu era numai Enescu.

Inspăimântat de proporțiile pe care le lua jaful, Tudor dă un ordin prin care făcea răspunzători de jaf, pe căpitanii și trimite hârtia spre semnare. Și Urdăreanu, Ene Enescu, Oarcă și Cuțui refuză semnarea. În cursul nopții, Urdăreanu este spânzurat iar Ene Enescu scapă numai grație rugămintelor însoțitorilor.

Grecii, la curent cu cele ce se întâmpla în tabăra lui Tudor caută să profite. Și asistăm la cea mai rușinoasă pagină de trădare din istoria noastră. Într-o noapte, un grup de eteriști pătrund în tabăra lui Tudor dela Golești și-l răduc, fără ca să se ridice un braț care să-l apere, fără ca să se ridice un strigăt, un protest.

În acea rușinoasă noapte, căpitanii lui Tudor, toți căpitanii lui Tudor, devin trădători.

Jianu, singurul care i-ar fi luat desigur apărarea, se găsea ostater la Brăila și, după părerea noastră, dacă fostul haiduc s'ar fi găsit în acea noapte în tabăra dela Golești, alta ar fi fost traiectoria vieții lui Vladimirescu.

Tudor Vladimirescu este copleșit de "viteji" lui Ypsilanti, dar sacrificiul lui n'a fost zadarnic. Lucru curios—se însărcinează câteodată istoria să furnizeze asemenea exemple—nici una din revoluțiile românești nu a fost atât de bogată în fericite urmări. Istoria poporului nostru suferă o rotație de 180 de grade în urma celei mai deslănate, celei mai nepregătite, celei mai nevroșimile revoluții. Însfășiș poarta Istoriei universale se redeschide nefericitelor popoare dela Dunăre în urma unei revoluții fără precedent în istorie, în urma unei revoluții care nu avea să fie nici națională nici socială, ci morală.

După uciderea lui Tudor, Oarcă, Cuțui și Enescu continuă să lupte alături de eteriști, o dovadă în plus că boierul Ene Enescu nu înțelesese nimic din sensul revoluției vladimirescine. Și ceiace era de așteptat dealtfel, se produce. Pandurii, țărani oțeni, inclusiv căpitanii țărani Oarcă și Cuțui îl regretă pe Tudor Vladimirescu. În luptele premergătoare "epopeei" dela Drăgășani, pandurii întrebau: "Dar unde e slugerul Tudor?", iar Oarcă (Oarcă și nu Enescu) se căia amar că nu se opusese ridicării lui Tudor la Golești.

Ca totdeauna, numai în țărani trăia adevăratul patriotism. Instinctul sănătos al Nației, tot în sufletul bieților țărani loviți mai crâncen de nenorocul soartei noastre, avea să rămână viu, treaz.

Cu cât timpul face ca figura țărului Tudor Vladimirescu să ia proporții din ce în ce mai uriașe, din ce în ce mai pure, cu atât figurile căpitanilor lui, mai puțin aceia a vijeliosului haiduc Jianu, se micșorează, revin la propriile și adevăratele dimensiuni.

DESPRE Avram Iancu, având în vedere remarcabilul articol al lui Alexandru Randa în chiar acest număr al revistei noastre, nu vom scri; cititorii vor găsi în acest articol împrejurările în care Craiul Munților a fost vândut și vor găsi și numele vânzătorilor. Partea privitoare la Avram Iancu va întregi acest articol când el, împreună cu altele, va intra într-o carte.

Revoluția lui Horia nu a fost tratată deoarece împrejurările nu ne-au permis documentarea necesară. Este clar însă că și în moartea lui Horia, Cloșca și Crișan au existat neînțelegeri, vânzători. Vânzătorii erau din Trifestii. Este medical stabilit că și calitățile și tarele sunt ereditare. Uneori fac salturi de câteva generații, dar ele ies la suprafață.

Alexandru Ion Cuza poate fi denumit "Domnitorul țăranelor". Cuza era boier și, adus la domnie grație pistolului lui Pioski, în toate îmbunătățirile ce a adus, nu a uitat pe nefericicii țărani români. Adevărata cauză a căderii lui Cuza este legea rurală, lege care a făcut pentru prima dată ca după secole și secole, țăraniul român să-și ridice fruntea din țărână. Care era situația țăraniului român dela venirea lui Cuza la domnie și până la 1864, anul în care s'a dat lovitura de Stat?

Țărani stabiliți pe o moșie, erau împărțiți în trei clase, cei care aveau patru boi sau patru cai, cei cari nu

aveau decât doi boi și cei cari nu aveau decât o vacă și brațele lor. Primei clase, boierul era obligat să-i dea șase hectare pentru hrana sa și a vitei sale, celei de a doua clasă patru hectare și clasei a treia trei.

În compensație, țăraniul trebuia să presteze proprietății 12 zile de muncă, corveziile fiind incluse în această cifră; dar Regulamentul nu determina cantitatea de muncă ce trebuia efectuată în aceste 12 zile și rezulta că proprietarii sau arendașii au impus țăraniilor o cantitate de muncă care cerea țăraniilor nu mai puțin de 54 de zile. În afară de aceasta, toți țărani, fără deosebire de clasă, trebuiau să lucreze 4 zile pe an pentru reparațiile ce necesitau diferitele lucrări de pe moșie. Însășiș ei trebuiau să dea o dijmă pe care erau obligați să o ducă la locul de pe moșie indicat de proprietar. (F. Damé.)

Cum Tratatul dela Adrianopol a deschis piața mondială cerealelor noastre și prețurile lor au urcat, boierii nu le mai conveneau să dea țăraniilor pământurile indicate de Regulament și în plus, pentru a mări întinderea terenurilor arabile, voiau să are pășunile, împunând acestor pășuni lovea greu în țărani cari nu mai aveau cum să-și hrănească vitele. Boierii voiau deci înălturarea dispozițiilor Regulamentului dar nu pentru a veni cu alte dispoziții favorabile țăraniilor, ci din contra. Ei voiau ca în viitor, pământul de cultură și pășunat să fie dat țăraniilor în baza unor învoielii între țărani și boieri, fără nici o obligație legală.

În Principate existau două partide: conservator și liberal, fiecare împărțindu-se la rândul său în două: liberalii în moderați și avansați (Roșii) iar conservatorii în retragizi, cari nu voiau să audă de nici o atingere a drepturilor lor de proprietate și restul pe care am putea să-i numim moderați. Mai târziu fracțiunile interioare s'au unit și până la primul război mondial au existat două partide principale: Liberalii (Roșii) și Conservatorii (Albii).

Conservatorii au făcut un proiect de lege care prevedea ca țărani să se organizeze în comune. Comunele aveau să primească odată pentru todeauna, în schimbul unei rente perpetui, un hectar și jumătate de fiecare familie, în câmpie, un hectar pe terenurile intermediare și 3/4 de hectar la munte. Statul, mănăstirile și Instituțiile de binefacere erau autorizate să vândă, în plină proprietate, porțiuni de terenuri de cultură pe moșie-le lor.

Conservatorii au obținut votarea de către Parlament a acestui proiect dar el nu a căpătat putere de lege, deoarece domnitorul Cuza nu l-a promulgat niciodată.

Văzând că această dureroasă problemă a țărânimii române nu poate fi rezolvată niciodată în sensul voit de domnitor, Vodă Cuza dă lovitura de Stat dela 2 Mai 1864 și un proiect aprobat acelu domnitorului prin 682.621 voturi, având în contra numai 1307 iar la 14 August legea era promulgată având contrasemnătura lui Kogălnicianu.

Iată dispozițiile principale ale acestei legi:

Țărani clasași devin proprietarii pământurilor pe care le au în posesiune; adică 6 hectare pentru cei ce au patru boi, etc. În nici un caz întinderea de pământ care devine proprietatea țăraniilor nu putea depăși două treimi din moșia pe care sunt stabiliți. Vor avea libertatea de a se muta pe moșia Statului cele mai apropiate: a), țărani cari locuiesc pe o moșie ale cărei două treimi ce trebuiesc să rămână obligatoriu proprietății lui permiț să se dea fiecărui țărân întinderea de pământ determinată de lege; b), țărani căsătoriți cari nu posedă întinderea de pământ determinată de legile în vigoare. Timp de 30 de ani moștenitorii nu vor putea nici să înstrăineze și nici să ipotecheze proprietățile constituite prin prezenta lege, nici prin testament, nici prin donații între vii, afară de cazul că beneficiarul acestor schimbări este comuna sau un alt țărân. Sunt suprimate pentru totdeauna în România clasa, dijma, transportul gratuit în complot proprietăților, transportul de lemne de foc și toate sarcinile sau rentele de orice fel, fie în bani fie în natură; clasa este interzisă pentru todeauna; țărani căsătoriți nu vor putea face cu proprietarii decât convenții temporare. Convențiile între proprietari și țărani sunt libere; dar dacă prin convenții de această natură țărani își angajează brațele lor de muncă, ele nu vor putea avea o durată mai mare de 5 ani.

Pentru răscumpărarea clacii sau rentelor suprimate de această lege, țărani vor plăti Statului pentru amortizarea dobânzilor, în fiecare an, timp de 15 ani cel mult: cei ce au patru boi 56 de lei; cei cari au doi boi, 42 de lei, cei ce muncesc cu brațele, 28 de lei. Proprietarii au de primit pentru pământurile pe care le cedează țăraniilor: pentru cei din prima categorie, 610 lei; pentru cei din categoria a doua 460 de lei; pentru cei din categoria a treia, 326 de lei.

Un comitet de lichidare a obligațiilor comunale rurale se crează la București, compus din ministrul de finanțe, dintr'un membru al Consiliului de Stat și dintr'un membru al Curții de complot. Acest comitet, primind dela proprietarii titlurile de indemnitate eliberate de către comisiunile respective, sau prin sentințele administrative definitive, le va schimba cu obligațiile comunale rurale. Aceste obligații, cu dobândă de 10 %, vor fi rambursabile în 15 ani prin tragere la sorți.

Pentru a lichida obligațiile rurale, guvernul este autorizat să vândă pământuri aparținând domeniilor Statului, țăraniilor. Nu se va putea vinde același pământ mai mult de 10 hectare. Prețul hectarului este fixat la 80 de lei și plata se va face în 15 ani. Trecut termenul de 15 ani, guvernul va putea ridica prețul hectarului pentru cumpărătorii viitori.

Înca din 1863, cele două partide se uniseră contra domnitorului Cuza, dând naștere acelei înțelegeri parlamentare pe care opinia publică scandalizată a denumit-o monstruoasă coalție.

Dupa improprietărea țăraniilor, cele două partide au jurat pierderea domnitorului. Este cazul să se remarce aici că Avram Iancu a obținut dela împăratul austriac desfășurarea iobăgiei cu mai multă ușurință decât a obținut-o Alexandru Ioan Cuza dela proprietarii români. El a fost nevoit să dea o lovitură de Stat, care i-a adus pierderea. Și ceea ce este și mai curios, este faptul că opo-

ziția cea mai dărză nu i-au făcut-o conservatorii, ci Roșii, adică cei mai avansați.

Realitatea este aceasta și nu alta: Vodă Cuza a pornit lupta odată și contra aristocrației (conservatorii) și contra burgheziei (liberalii), pentru a crea un Stat țărănesc. Și cum nici unii nici alții nu se voiau înlocuiți, s'au unit iar țărânimia, pe care voia să se sprijine domnitorul, la acea dată nu avea nici o conștiință politică. Ceiace a circulat ca monedă curentă că Vodă Cuza a fost detronat pentru a fi adus la tron un domnitor străin este o fară sinistă.

Dar, dacă aristocrații au primit lovitura cu mai multă semănătate (unii dintre conservatorii s'au raliat politici lui Cuza fără gânduri ascunse: N. Kretulescu și generalul Florescu), opoziția cea mai dărză i-a făcut-o tocmai Ion Brătianu.

Liberalii au pornit contra domnitorului o luptă fără cruțare, nu numai pe plan intern, ci și pe cel extern. Cum Poarta își pierduse strălucirea și puterea, coalizații au căutat alți sultani pentru a se prezenta cu păra: împăratul Franței și cel al Rusiei. Ion Brătianu pleacă la Paris unde publică o broșură ignobilă. Cuza era prezentat Franței ca un vândut Rușilor și mergea până acolo cu murdăria, încât se afirma că domnitorul n'a fost niciodată colonel și că acest grad îl avea datorită favorurilor caimacamului Vogoride. Legea rurală era numită *jonglerie*, etc.

Dar conjurații, exact ca în vremurile pe care am fi avut dreptul să le considerăm dispărute după sacrificiul lui Tudor Vladimirescu, îl prăue pe Vodă Cuza la Petersburg ca este vândut... Francezilor.

Prima lovitură s'a încercat în August 1865. Domnitorul se găsea la Ems în vîlegiatură și conjurații, luând ca pretext crearea monopolului asupra tutunului și o ordonanță municipală referitoare la vânzarea fructelor, scoț bandele în stradă și ocupă primăria. A intervenit armata, au fost morți și răniți de ambele părți, domnitorul intră grabnic în Țară și se răzbună contra conjurațiilor... amnistindu-i.

Văzând că nu pot face nimic fără ajutorul armatei se formează un nou comitet din care fac parte și liberalii și conservatorii și se caută a se găsi vânzători în rândurile armatei. Și s'au găsit. Ii dăm aici pentru ca memoria celor ce vor să se uite aceste lucruri să fie improprietă: Colonelul Haralamb, colonelul Dem. Kretulescu, colonelul Călinescu, maiorul Leca, căpitanul Lipoianu, colonelul Gheorghiu, colonelul Berindei, căpitanul Mălinescu, căpitanul Handoca, căpitanul Candiano-Popescu și căpitanul Pilat, ginerele lui C. A. Rosetti.

Aceștia sunt Cainii dar, credem că este nevoie să facem o clasificare: între acești Caini, există *marele Cain*. Acesta este maiorul Leca, comandantul batalionului de vânzători la care domnitorul Cuza ținea în mod special. Dealtfel ordinul de atac s'a dat pentru noaptea de 11 Februarie, când de gardă la palat erau vânzătorii maiorului Leca. Și lovitura a reușit tocmai pentru că domnitorul avea încredere în vânzători. Într'adevar, în seara de 11 Februarie s'a prezentat la palat un tânăr care a anunțat pe domnitor că în acea seară se va da o lovitură. Cum domnitorul era sătul de atâtea svonuri de complot și cum în acea seară erau de gardă tocmai vânzătorii "rububului" lui maior Leca, nu a luat nici o măsură. Scena intrării în palat și semnarea actului de abdicare pe spatele unuia din Caini, e cunoscută pentru a mai insista.

Domnitorul Alexandru Ioan Cuza a luat calea exilului iar Cainii și-au primit răsplata. Istoria nu înregistrează leii (aur) primiți de Cainii gazonati, dar înregistrează funcțiile ce au ocupat. Am lungi prea mult acest articol pentru a da funcțiile tuturor, ne vom mulțumi să le arătăm numai pe ale Marelui Cain: în guvernul din 1866 a fost ministru de război, în 1876 a fost deputat și vicepreședinte al Camerii deputaților, în războiul din 1877 a comandat divizia a 4-a și în 1878 a fost avasat general. Între 1881 și 1883 (data morții) a fost președintele Camerei.

Trebuie remarcat că în primul guvern format după lovitură, Leca, deși numai maior, a fost ministru de război.

Istoria oficială, adică aceia pusă cu grijă la îndemâna noilor generații, a instaurat legenda îndepărtării domnitorului Cuza pentru împlinirea ultimului punct al dorințelor Divanului ad-hoc. Teza aceasta nu opune nici o rezistență pentru a fi înlăturată. Domnitorul Cuza declarase în mod oficial, în repetate rânduri, că e gata să se retragă dela tron pentru a lăsa locul unui domnitor străin. Dovada sincerității acestor declarații o constituie faptul că fiind în exil, la 8 Aprilie 1870, Cuza este ales deputat de colegiul al III-a (țărani) al județului Mehedintzi. Această alegere a fost validată de Cameră (un sanțaj la adresa noului domnitor) și deci nimic nu se opunea intrării în Țară a lui Alexandru Ion Cuza. În fața acestei situații critice, domnitorul Carol scrie lui Vodă Cuza, invitându-l să intre în Țară. Alexandru Ion Cuza refuză. Puțin timp înainte, ducele de Grammont, ambasadorul Franței la Viena, se întâlnise cu Vodă Cuza la Doebing și-i dăduse a înțelege că Franța ar fi bucuroasă să se descotorosească de Carol și să-l ajute pe Cuza să-și recucerească tronul. Iată răspunsul dat de Alexandru Ioan Cuza ambasadorului francez: "Orice s'ar întâmpla, nu voi consimți niciodată să reintru în România, grație unei intervenții străine."

Și dacă Roșii au detronat pe Vodă Cuza pentru că legea rurală promulgată de el nu era prea lumidă pentru concepțiile lor "avansate", de ce nu au făcut improprietarii masive până la 1918, deși au fost în repetate rânduri la guvern? Marea improprietărea a fost promisă luptătorilor de pe front în 1917 de către regele Ferdinand, pentru motive foarte bine cunoscute, deci boierii au renunțat la moșiile lor numai sub teribila presiune a venimintelor.

Comportarea Roșilor între 1866 și 1920 este deosebit de rușinoasă. Când erau chemați la guvern strigau "Trăiască regele", pentru că atunci când treceau în opoziție să strige "Jos Neamțul". Candiano Popescu, unul dintre conjurații gazonati din 1866 a înființat... republica dela Ploiești. Pentru a pune mâna pe putere, pentru a răsturna dela cârma pe conservatorii, interesele Patriei nu contau. În preajma anului 1900, guvernele românești ajutate, pe sub mână, pe Români din Transilvania, Dimitrie Sturza, șef al partidului liberal după moartea lui Ion Brătianu, nu a ezitat să întrebuneze acest fapt ca armă politică pentru a răsturna guvernul conservator și a denunțat guvernul că ajută școlile românești din

(Urmează partea 12.)

cea mai puternică organizație clandestină a opoziției". Radio Lausanne, exact în aceeași redactare, a difuzat aceeași știre.

Au trecut anii și Garda de fier n'a murit. De atâtea ori s'a crezut, s'a sperat de unii, că a fost decapitată definitiv, și tot de atâtea ori Garda de fier a renăscut ca pasărea Pfenix, din propria-i cenușă.

Și aceasta pentru că Garda de fier își are rădăcinile adânc înfipte în brazda românească.

DAR uciderea în masă a tineretului și mai ales politica lipsită de sens dusă de Carol II, trebuia să ajungă într-o bună zi la scadență. În 26 Iunie 1940, Rusia sovietică cerea în mod brutal Basarabia. A avut loc un așa zis consiliu de coroană și toți cei prezenți au trebuit să se incline în fața dureroasei realități: generalul Florea Teneșcu, șef al M. St. Major a anunțat Consiliul că *România nu avea muniții decât pentru câteva zile*. Cădeau legăturile de pe ochi, dar era prea târziu. Regele Carol al II-lea și consilierii lui duseseră o politică contra naturii. Dușmanul natural, cum îl numise Take Ionescu, era Rusia. Și în Țara românească se duse o politică contrară acestei axiome. Dealtfel nu toate partidele politice românești erau convinse de acest adevăr primar. Mulți erau convinși că Rusia nu este atât de periculoasă iar comunismul o doctrină dela care trebuie să împrumutăm multe. Astfel, cu ani înainte, Ion Mihalache voise să trimită în Rusia un inginer agronom țărănist, pentru a studia colhozurile (Pamfil Șeicaru) iar Titulescu voise să încheie acorduri de prietenie cu... dușmanul natural. Partea sănătoasă a Țării se opusese cu înverșunare și planul căzuse. Dar nu se trăsese ră toate concluziile logice ale acestui cuminte act. Și concluzia logică era apropierea de cei ce erau contra dușmanului nostru natural. Nu se făcuse însă aceasta, deoarece ar fi însemnat aducerea Gărzii de fier la putere și ca un corolar, încetarea perioadei afaceriste.

Pentru a se masca opera nefastă, se spunea că România se găsește alături de "aliații firești", ca și cum un aliat firesc poate fi acel care este aliatul dușmanului tău natural!

Și în Iunie 1940 România s'a găsit izolată, izolată și desarmată. Carol al II-a, unul dintre cei mai mari afaceriști ai epocii, crease o armată de operetă. Ofițerii aveau nu mai puțin de 40 de uniforme și soldatul era desculț, flămând și fără arme. Se pusese faimosul timbru al aviației și pe pâine și acum se constata că nu avem avioane. În Consiliul de coroană, Iorga întrebase ce se făcuse cu acest timbru și nu primise nici un răspuns.

După cedarea Basarabiei s'a prăbușit restul edificiiului carlist. Mica Intelegeră se dovedise o ficțiune. Jugoslavia își prezentase și ea nota alături de dușmanii evidenti, Ungaria și Bulgaria. În Septembrie 1940 se cedază Cadrilaterului aproape jumătate din Ardeal. Țara, agitată de Horia Sima, noul șef al Gărzii de fier, cerea încetarea demențului. Și înspăimântat, Carol cheamă la putere pe generalul Ion Antonescu.

Ion Antonescu fusese maior în primul războiu mondial, șeful biroului de operații din Marele Cartier General. Se distinsese atunci și s'a distins și după aceea. Dar, pe lângă cunoștințele militare, Antonescu avea și caracter. El își dăduse seama de sensul revoluției lui Corneliu Codreanu și-i fusese prieten. În cabinetul de 40 de zile al lui Goga, fusese ministru de războiu. După aceea, cu toate pericolele la care se expunea, a luat poziție contra regelui dement. Și fusese închis într-o mânăstire.

Din acea mânăstire l-a chemat Carol la palat. I-a încredințat puterea dar poporul și garda de fier îi voiau plecarea. Și Carol a plecat. Lângă Timișoara, trenul lui Carol și al "reginei roșcate" a fost mitraliat de legionari și cuplul "regal" a trebuit să se întindă pe dușmeana vagonului, pentru a scăpa cu viață. Mult mai

târziu, în exil, Carol s'a căsătorit cu Elena Lupescu și apoi e murit, urât de toată lumea.

Ion Antonescu a devenit Conducătorul Statului. În plin războiu, cu atâtea și atâtea nevoi, s'a construit o cale ferată, s'a adus gazul metan în București, etc.

Și a început epopeia, marea epopeie. La 21 Iunie 1941 clopotele au început să bată și lumea, dela un capăt la altul al Țării, a intrat în biserici sau a îngenunchiat pe

Mareșalul Ion Antonescu.

străzi. România voia să steargă cu sângele său, rușinea perioadei afaceriste. Și sângele a curs din belșug. La Prut, la Nistru, la Odesa, pe Nipru, în Cotul Donului și în Caucaz. Opînca românească călca apăsător departe, pentru apărarea Crucii și civilizației.

Dar trădătorii lucrau în umbră.

La 23 August 1944 regele Mihai cheamă la palat pe mareșalul Ion Antonescu. În palat se găsea și dezertorul Bodnăraș (Ruben Markham), parașutat de către tru-

pele sovietice. Antonescu a fost arestat și predat Rușilor, adică dușmanului natural. S'a schimbat politica și am revenit alături de "aliații firești". Armata care se găsea înclăstă cu "prieteni" comunisti, a fost făcută prizonieră. Acești prieteni nu au voit să țină seama de "armistițiul" anunțat de regele Mihai la radio. Și pentru a ajuta pe dușmanul natural ca să ne sugruma mai repede și mai bine, Mihai și consilierii lui l-au ajutat cu 18 divizii.

S'a creat un nou non sens juridic, asupra căruia oamănii de Drept se vor apleca în viitor nedumeriți: România a avut un regim comunist ce avea în frunte un rege! Nu și-au dat seama că oamănii Kremlinului aveau nevoie de o acoperire pentru a decapita mai cu ușurință pe Maniu și Mihalache, etc. Odată treaba făcută, i s'a dat peșaportul: pașaportul N.º 1 al "Republicii populare române".

Nu s'a scris încă Istoria acestor rușinoase vremuri. Nu pot fi încă identificați toți Cainii. Avansăm totuși două nume: generalii Sănătescu și Racoviță.

Și mareșalul Ion Antonescu a murit ca un soldat: eroic. În fața plutonului de execuție a ținut fruntea sus. Aceasta trebuie să și-o amintească mereu Cainii ce au rămas încă în viață. Căci dintre ei unii au murit în închisoare.

După cum se vede, istoria noastră e plină de trădări. Nu le-am trecut în revistă pe toate, ci doar pe cele principale. În capitolele examinate de noi se poate observa o excepție, un capitol în care trădarea a fost absentă: capitolul Corneliu Codreanu. În Istoria Gărzii de fier există o singură trădare, aceea a lui Stelescu. Față de dimensiunile mișcării, de numărul membrilor, de forțele ce s'au înfruntat, această unică trădare poate fi considerată lipsită de importanță.

Cunoscător al Istoriei noastre și înspăimântat de numărul trădărilor, în primele puncte de organizare din 1927, Corneliu Codreanu stabilea pedeapsa cu moartea pentru trădători iar mai târziu, scria: "Dacă vreodată voi avea în față un dușman și un trădător iar în pistol un singur glont, voi trage în trădător".

Și măsurile luate contra trădării au fost salutare. Cu ocazia proceselor înscenate lui Corneliu Codreanu și mai ales a ultimului, Armand Călinescu ar fi fost fericit să poată aduce în fața tribunalului câțiva legionari transformați în cozi de topor, care să-l acuze pe Codreanu. În fața atâtor nedreptăți strigătoare la cer, e probabil totuși că Corneliu Codreanu a avut o mângâiere: nu s'a găsit nici un trădător.

În procesul lui Maniu, s'a asistat odată în plus la degradantul spectacol al lepădărilor. Câțiva din tovarășii lui de luptă—majoritatea—, pentru a scăpa mai ușor, aruncau cu pietre în șef, în Iuliu Maniu. Și unii dintre ei (Penescu, Serdici, etc) au reușit să scape cu pedepse mai ușoare.

Dar în exil, trădarea a început să înflorească ca în vremurile lui Ion Vodă Cumplitul. Cainii, în mașinile M. P.-ului american, alergau să-l prindă pe Abel. **Cainii făceau rapoarte în dreapta și stânga, la nolle Porti, contra lui Abel.**

Și exilul a scos la lumină un număr neobișnuit de mare de Caini.

Și a fost un Cain (Bebe Toma) care, în România înclăstă, a trădat întreaga echipă a lui Alexandru Tănase. A curs sânge mult. Dar sacrificiul lui Tănase n'a fost zadarnic. Niciodată nu s'a vorbit între granițele Patriei, acolo unde domnește marea tăcere, despre cei ce nu au renunțat la luptă, despre cei ce sunt gata să moară pentru Țara lor, ca în timpul procesului echipei lui Tănase. Niciodată nu a înflorit acolo floarea speranței ca în momentul morții lui Tănase și a echipei lui.

Trec anii. Cainii exilului își vor plânge într-o zi amarnic mișelele. Pe aproape trece un suflet eroic. Sunt sufletele celor ce au căzut dealungul anilor. Și Cainii își mușcă mâinile. Și încă n'a sosit ora teribilă în care Dumnezeu să vină și să întrebe cu voce de tunet: Cain, unde e frațele tău?

FUNCȚIA CRITICEI LITERARE MODERNE

de FAUST BRADESCU

La critique est aisée, mais l'art est difficile

(Boileau)

A susținut totdeauna că-i mai ușor să critici decât să crezi. Aforism corect dacă luăm în considerație maniera în care e făcută critica în literatura noastră din exil; absolut eronat dacă privim funcțiunea criticului în lumina adevăratei sale misiuni literare și umane.

Din nefericire, așa zicii noștri critici literari n'au depășit stadiul primar al "comentariului plin de critică", mici sau mari întepături la adresa autorului, privind mai mult persoana acestuia decât valoarea estetică, stilistică, psihologică, descriptivă, etc., o opere comentate. Cei mai puțin artăgoși sau răutăcioși merg până la justificarea unei critici pur subiective și nimic mai mult, bazată pe afirmațiile simpliste: e bun sau nu e bun; îmi place sau nu-mi place. Întreaga argumentare critică se învârtte în jurul manierei de a vedea problema, de a simți sau de a crede, a criticului improvizat. Rari sunt—nu numai printre noi, dar în toate literaturile lumii—indivizii capabili de a-și impune o obiectivitate suficientă pentru valorificarea oficială de critică.

Critica e o adevărată artă și-o adevărată morală. Nu-

mai cine poate înfrânge în el ambiția de a "epata", plăcerea de a renova, gustul de a contrazice, considerația față de un prieten, ura față de un dușman, va fi capabil să privească funcția de critic ca o datorie de conștiință și-o obligație socială. Iată-ne deci, în fața unui impas etic, fără înțelegerea căruia cu greu ne putem lansa în analiza unei metodologii specifice. Cu atât mai importantă este această problemă cu cât ea învâluie întreaga personalitate a criticului. El nu-și poate permite luxul ziaristului de a serie azi pro și mâine contra, după criterii fanteziste sau conforme liniei impuse de ideologia ziarului. Criticul este un personaj aparte în viața intelectuală și artistică a popoarelor, de a cărui capacitate tehnică, probitate morală și vocație depinde în mare parte desvoltarea, propagarea și importanța unei civilizații. Nu-l nici o exagerare în această afirmație. Criticul deplin, conștient de misiunea lui, este complementul creatorului. El îi desvăluie publicului, el îi explică maselor și foarte adesea, tot el îi și descoperă, smulgându-l din anonimat.

Dar, pentru a fi capabil de aceasta și a nu se vedea prea curând în obligația de a nega sau renega ceea ce a afirmat, criticul trebuie să fie o ființă excepțională. Cine nu-l în stare să se supună conștient și voluntar—chiar în ciuda tuturor ispitelor—, unui *statut etic personal*; cine nu și-a însușit un bagaj considerabil de cunoștințe tehnice, privind materia cărora se dedică; cine, în sfârșit, n'a fost dăruit de natură cu imponderabila, insesizabila *vocație critică*, în zadar va încerca pe toate căile să se

impună. Fi-va veșnic un om al compromisurilor și-al superficialităților.

E adevărat că vocația critică are ceva asemănător cu vocația literară sau artistică a creatorilor. De aici nu era decât un pas pentru a se afirma ca fenomenul de critică este o veritabilă creație și că deci, ceea ce spune criticul despre o operă poate fi mai important decât opera însăși. Eroare fundamentală, în care foarte mulți oameni de cultură insistă încă cu încăpățănare. Acțiunea critică este creație în sensul că trece prin ougetul și mintea criticului. Ea nu poate fi însă creație în sensul comun—invenție, imaginație—prin simplul fapt că scopul ei este tocmai comentarea unei astfel de creații. Oricât de superioară ar fi opera critică, ea nu poate depăși în valoare intrinsecă—nu spun stilistică—opera comentată. Între amândouă există o diferență de sens, finalitate, origină și tehnică. Una-i veritabilă creație, cealaltă numai explicație, chiar de-ar fi genială.

Sub imperiul feericului romantism al secolului trecut, în care individualismul politic și literar și-a găsit complementul natural, elementul instinctiv, reacțiunea personală, a devenit etalonul-aur al oricărei manifestări. Individul, cu instinctul și temperamentul său particular, domina lumea literelor și artelor.

(Urmează pagina 14.)

NOTE PE MARGINEA CARILOR

Leon Negruzzi: Le tour du monde d' Hypolyte - Louis Dupont - Lafaisse

Când am terminat de citit acest roman am regretat că autorul nu a respectat o nobilă tradiție de familie publicându-l în românește, spre a îmbogăți literatura noastră. Este scris în maniera romanului "Candide" de Voltaire; povestirea interesează mai puțin, varietatea aventurilor eroului fiind numai un pretext ca autorul să-și manifeste cu o ironie amară observațiile, evitând cu grijă exprimarea revoltei. Leon Negruzzi mănuește ironia cu o clasică eleganță, nuanțând cu o desăvârșită artă, conturând cu câteva linii sigure, de precisă observație, un tip reprezentativ și rezumativ al unui popor.

Citind paginile acestei cărți de cuminte, melancolică resemnare în fața vârtejului

dement pe care îl trăim, simți aproape pe omul de singuratică meditație, de contemplație, care respinge orice agitație ca fiind inutilă. Am avut impresia că Leon Negruzzi și-a însușit, s'a identificat cu atitudinea lui Chamfort: "La meilleure philosophie relativement au monde est d'aller, à son égard, le sarcasme de la gaieté avec l'indulgence du mépris". La Negruzzi acest dispreț are o nuanță de blândă, neputând să elimine pe poet. Cum se definea Chamfort: "J'ai du Tacite dans la tête et du Tibulle dans le cœur".

De capitolul al XIII-a, care este cea mai sângeroasă satiră contra falsei libertăți americane, la lirismul din capitolul XXVII, în care evocă orașul Iași, avem toată ga-

ma mijloacelor literare ale lui Leon Negruzzi. Șlefuit cu grijă, menținând același ton dela prima pagină până la ultima, romanul "Le Tour du Monde d'Hypolyte - Louis Dupont - Lafaisse", poate fi socotit de o perfectă ținută clasică și ca stil și ca atitudine. L-am putea asemăna, în oarecare măsură, cu romanul "Jaco et Lori", de Jacques Bainville, cu deosebirea că ceace se desfășoară dealungul a mai multor epoci la Bainville, la Negruzzi e limitat la o singură epocă.

Eroul Hypolyte-Louis face ocolul pământului în căutarea liniștii pe care n-o găsește; este un biet nefericit al unei epoci în care oamenii suferă delirul voinței de putere, numai că acest delir al voinței de

putere nu este o manifestare individuală, ci a colectivităților umane. Parafrazănd pe Rivaroli, am putea spune că epoca noastră este un amestec de politică, de religie și de barbarie științifică. În dosul ironiei lui Leon Negruzzi percepem, par'că, strigătul de durere pentru o civilizație pierdută, adâncă neliniște a unui nobil spirit care nu vrea să se lase prins în absența de gândire a conformismului social. Leon Negruzzi a realizat o frumoasă lucrare literară, arătând celor cari își închipuie că a scris confuz, a tortura fraza înseamnă a fi profund, ce valoare are claritatea. Este o lecție de ținută literară.

P. Ș.

ECOURI

* De câțiva ani s'a început sărbătorirea "Aniversărilor de aur" ale societăților și bisericilor românești din America. La fel, "Aniversări de 50 de ani de căsătorii". Unele colonii românești le-au avut, altele le vor avea. Nici o colonie, n'a serbat și nici peste 25 de ani, nu va putea serba "Aniversarea de 50 de ani de păstorie" a vreunui preot. După cum în Tară se știe de vorba; "Tât Banatu-i fruncea", la fel se știe în America despre Indiana Harbor-Ind. că-i "Centrul pământului". Și pe drept cuvânt. În America oamenii s'au îmbădat de "Libertate". Și în beție, oamenii fac lucruri lipsite de omenie. Pentru nimica toată, își schimbă preoții. Și la Harbor au fost oameni beți de Libertate dar, majoritatea a fost trează și chiar, mulți dintre cei beți, trezindu-se, n'au luat hotărâri de neomenie. Ei, Harborienii sunt unica colonie românească, aducându-și preot din Tară la 20 Iunie 1908, nu l-au schimbat, lăsat unul din motivele pentru care își merită titlul dat de "Centrul pământului". Ce vor serba ei la 22 Iunie 1958, va fi într-adevăr unic printre Români, și fără exagerare, chiar printre celelalte naționalități de emigranți, nu s'a înregistrat până acum, ca un preot să fi servit la aceeași parohie 50 de ani neîntrerupți. Această omenie harboriană, a hotărât să serbeze evenimentul și pe păstorul lor sufletesc Păr. Prot. Simion Mihăilean, care cu răbdare, pricepere și multă dragoste i-a păstoriț jumatate de veac. Cincizeci de ani în viața societăților și a bisericilor, nu e lucru mare căci ele trăiesc viața multor generații de oameni; ca om să stai neclintit 50 de ani, atât la bine cât și la greu, e un record unic între Români americani.

Să inserăm, numai câteva din înfăptuirile Harborienilor, sub păstorie venerabilă lor preot Păr. Prot. Simion Mihăilean: Din 1914 a format corul bisericesc, care a obținut 6 cupe la concursurile cu celelalte colonii. Școala parohială înființată în 1919. În 1919 au făcut o demonstrație, în colonii în urma unui drapel de 100 p. lung și 50 p. larg, purtat de 50 de persoane, cari l-au ținut întins. Pe el, lumea de pe stradă arunca bani. Alte 20 de persoane, au trebuit să-l adune și să-l bage în pungi de hârtie. Această colecție a fost inițiată de Camera de Comerț pentru Crucea Roșie Americană. Pentru această faptă românească, Camera de Comerț și-a arătat aprecierea, făcând pe Păr. Prot. Simion Mihăilean membrul ei de onoare.

Tot în 1919 a făcut o colecție printre Români, de unde a adunat \$ 5.000.000 și 50 de lazi de medicamente, pe cari le-a trimis Reginei Maria, primind o frumoasă scrisoare de mulțumire. O altă colecție în 1926, de 100.000 de lei pentru Mădăstirea Brancoveanu din Sâmbăta de sus, jud. Sibiu.

După al 2-lea război mondial a trimis îmbrăcăminte, pentru toți orfanii de război din orfelinatul din Sibiu. După sosirea primilor refugiați, s'a format "Comitetul Prietenii Refugiaților" care a trimis ajutoare și mai cu seamă a făcut acte pentru 100 de persoane de a-l aduce aici. Și s'a fost de mare folos la găsirea de sponsori. Personal a semnat pentru aducerea a 5 persoane.

Prea Sfântul Episcop Morușca, la plecarea în Tară l-a lăsat Vicar al Episcopiei. Dragostea de Neam și Credința strămoșească a fost în toate actele vieții Sf. Sale—baza înfăptuirilor în acești 50 de ani de păstorie rodnică.

Dumnezeu să-l țină sănătos, într-o multă și fericită viață.

Cor.

* În ziua de 26 Mai, a. c. a murit la Madrid, în urma unei operații de ulcer stomacal, aviatorul Constantin Cantacuzino. Cantacuzino a fost unul din eroii războiului nostru, doborând cele mai multe avioane sovietice, motiv pentru care a fost decorat cu Mihai Viteazul, cea mai înaltă decorație de război românească.

Fuse și a rămas până la sfârșitul vieții, un om apolitic. A rămas surprins de întorsătura luată de lucruri după 23 August 1944. În preajma acestei date, fusese trimis de către Iuliu Maniu, cu un avion în Italia. O făcuse cu convingerea că cei ce-l trimiseseră judecaseră bine situația, că lovitură de Stat fusese dată în urma unor îndelungi tratative, pe baza unor asigurări certe și că ea avea să fie un bine pentru Tară.

De aceea, când și-a dat seama că fusese, ca atăția alții, un păcălit, și-a pregătit fuga. A ajuns în Italia, cere azil politic. După aceea a fost un timp în Franța și apoi și-a ales ca loc de exil și activitate, Spania. Și bine a făcut. Spania este țara în care eroismul, curajul, sunt mai prezente decât în oricare altă parte a lumii. Le-a arătat Spa-

nia, etc., și în toate revenea ca un leit motiv, România.

La moartea lui, presa spaniolă a scris în unanimitate articole pe coloane întregi, cum nu s'au scris niciodată pentru un străin. Cantacuzino cucerise sufletul Spaniei.

La înmormântare, Colonia del Retiro, unde se află Căminul românesc și unde îl fusese depus corpul, era o mare de capete și de mașini, încât poliția a trebuit să trimită agenți pentru a dirija circulația. La catedrala lui au venit miniștri și generali și a venit și lumea aceea umilă, al cărei suflet Cantacuzino îl câștigase pentru el și pentru România.

Numărul coroanelor a fost impresionant. Printre ele se afla și una emoționantă prin simplitatea ei și, mai ales, prin panglica tricoloră românească ce o purta: era a primăriei din Majadahonda. O familie spaniolă a achiziționat un buchet de flori înfășurat cu tricolorul spaniol și cel românesc. Spaniolii adoptaseră pe Cantacuzino, considerau că a devenit în parte și al lor. Socoteau că a devenit și al lor, acest Român care venise de departe, să le vorbească într-un mod atât de original, de niște frați năpăstuiți.

În aceea zi a înmormântării, privind marea de capete și de mașini, privind generalii și colonelii spanioli, Georgel Demetrescu, vicepreședintele Comunității Românilor din Spania, cu ochii în lacrimi, a spus: Băzu, și murind și-a servit Patria!

* La 15 Martie 1958 la Institutul internațional din Detroit, a avut loc Adunarea generală a C. N. R. A. secția Michigan. În prezența unui mare număr de Români, președ. Valer Lupu deschide ședința generală iar Păr. George Pop rostește rugăciunea. Dl. președinte a arătat în câteva cuvinte rostul Comitetului Național Român American. Pe urmă dl. George Roman citește mesajul trimis de Maestrul Aron Cotruș cu ocazia Adunării generale. La această adunare a fost prezent și Joe Crăciun, președintele C. N. R. A. central, care a prezidat alegerile.

Dl. pres. Joe Crăciun a dat cuvântul dlui Tiberiu Humiță care a impresionat asistența cu o vorbire despre problemele C. N. R. A., încadrat în viața americană.

După aceasta s'a ales următorul comitet:

Președinte: George Roman.
Vice-preș.: Tiberiu Humiță.
Secretar: C. Bălan.
Cămar: Zaharie Câmpăan.
Controlori: V. Madincis, C. Teodorescu.
L. Toma.

Subcontr.: V. Vlad.
Membru în comitet: Dna Betty Triff.
V. Bancu, Chirilă Ciuntu, M. Kiriță, V. Lupu, V. Popescu și V. Simian. Următorii preoți au fost aleși membri de drept în comitet: Păr. Iuliu Aron, A. Cucu, P. Moga, G. Pop și I. Surducu. În comisia de publicitate au fost aleși dlui M. Chirilă și Ing. Traian Căbă.

La această adunare au fost de față reprezentanții a 5 biserici românești din regiunea Detroit. Prezența Sfintilor Lor și a preș. general Joe Crăciun este un îndemn la muncă pentru toți cei prezenți, arătând că C. N. R. A. are o deosebită importanță în viața americană. După alegerea comitetului, de George Roman, noul președinte mulțumește în numele comitetului pentru încrederea acordată de către Adunarea generală, schițând programul de activitate al comitetului. Urmează propuneri și dezbateri.

Adunarea generală a votat o moțiune

prin care dă drept comitetului să înlocuiască acte de protest în ceea ce privește răpirea șefului naționalist român, avocat Traian Puiu de către agenții comunisti. Note de protest se vor trimite la State Department, U. N. și guvernul austriac.

Președintele George Roman mulțumește încoadată Adunării pentru interesul arătat în problema C. N. R. A. iar Părintele Iuliu Aron rostește rugăciunea de încheiere.

Rep.

* Articolul "Arta românească veche în Basarabia" a fost reprodus în "Buletinul Școlii Politehnice din București", anul 1941 și a fost scris de Toma T. Socolescu.

* Dl. dr. Oreste Popescu a tipărit o nouă broșură intitulată "Asistența tehnică para el desarrollo económico latinoamericano". Broșura a fost tipărită de Universitatea din Cordoba. Despre bogata activitate a dlui dr. Oreste Popescu s'a mai vorbit în coloanele acestei reviste, dsa făcând cinstite exilului românesc. Dl. dr. Oreste Popescu a publicat mai multe cărți și broșuri, apreciate de cercurile de specialitate. Pentru activitatea dsale a fost invitat pentru câteva luni în Statele Unite.

* Continuăm publicarea numelor compatrioților ce au primit cărți dela editura "Carpații", nu le-au plătit, nu le-au înțipat și nici măcar nu răspund scrisorilor ce li se trimit:

Lt. Bălăceanu, Suedia; Lt. Nicolaescu, Maroc; Rotaru, Australia; Bonifacio, Belgia; Lt. Colonel Stănculescu, Argentina; Spuză, Liban; Ing. Octav Vasilescu, Statele Unite; Cornel Holder, Statele Unite; V. Bosniac, Anglia; Mircea Vasileache, Turcia; John Barbu, Statele Unite; William Tudor, Canada; Marcel Dinculescu, Franța; D. Căinari, Statele Unite; Ana Ionescu, Statele Unite; Paul Kino, Statele Unite.

* Volumul "Frumoasa cu ochi verzi" de dl. J. N. Manzatti, a înregistrat un frumos succes de "librărie". Au mai rămas foarte puține exemplare și deaceia editura "Carpații" a pus sub tipar a doua ediție.

* Cu o tenacitate care forțază admirația, Dl. Raul Rubsel și-a văzut visul realizat: cartea dsale "Iadul pe pământ" a apărut în frantuzeste, sub titlul "Messages de l'enfer". Să sperăm ca se va realiza și ceaaltă dorință a dlui Rubsel: Occidentalii li vor citi cartea și se vor înduioșa de suferințele poporului român, chit că nu vor face nimic pentru eliberarea lui și-și vor lansa parasuștii prin regiuni mai interesante decât nefericitul spațiu carpato-dunărean.

* Suntem rugați să anunțăm că dl. Profesor Ion Protopopescu a rămas pe poziția adoptată în Noiembrie 1949. Dsa nu a autorizat pe nimeni să vorbească în numele său și este total străin de propunerea și cooperarea în Consiliul Legiunii. Ca atare a anunțat celor în măsură, că nu poate accepta această cooptare.

Constantin Cantacuzino

Madrid, 13 Martie 1958.

Dragi Compatrioți:

Cu sprijinul moral și material pe care Dvs. l-ați acordat cu atâta înțelegere acțiunii culturale a "Carpații", am reușit realizările din tabloul alăturat, realizări cari pentru istoricii de mâine vor constitui o glorie a exilului românesc de astăzi.

Greutăți uriașe ne-au stat în cale dela început. Efortul comun ne-a dat însă posibilitatea să le înfrângem și să ajungem în pragul celui de al șaptelea an de viață și de dăruire rezistență desnaționalizării spirituale, care implacabil amenință toate exilurile prelungite.

Nenumărate sunt marturiile celor pentru care cărțile și revista noastră, sunt raze de lumină și căldură românească la care își încălzesc sufletele chinuite de dor și de imposibilitatea adaptării climatului pe unde destă-rarea i-a asvârlit.

Multe sunt deasemeni și inimițele pe care ni le-am atras.

Agentii conștienți sau inconștienți ai călăilor Neamului Românesc, ne-au hărțuit necontenit cu atacurile lor calomnioase, ne-au sabotat și ne-au denigrat activitatea sub diverse pretexte. Stăpânii lor exasperați de puterea noastră de rezistență, au eșit din umbră și au deschis recent focul direct, prin organele comuniste "Românul American" din Detroit și "glasul Patriei" dela Pankow-Berlin. O svârcolire zadarnică, întrucât nu agitațiile lor ar putea determina dispariția noastră, pe care știm cu câtă satisfacție ar înregistra-o.

Greutățile materiale, agravate de o conjunctură financiară neprietnică în țara care a adăpostit și înlesnit activitatea românească a editurii "Carpații", constituie îngrijorarea noastră pentru ziua de mâine și fac obiectul apelului pe care vi-l adresăm.

Nu v'am defraudat nici încrederea, nici speranțele puse în acțiunea noastră. Însăptuirile de până acum sunt concludente. Pentru a putea continua, trebuie s'o mărturisesc cu strângere de inimă, avem urgentă nevoie de ajutor material, cu care să facem față dificultăților create de suspendarea creditelor bancare cu care ne-am ajutat până acum.

Deaceia ne adresăm Dvs. compatrioții inimoși și generoși cari ați jertfit totdeauna alături de noi.

Apelați la toți prietenii Dvs. români sau streini. O danie cât de mică sau cumpărarea lotului de cărți, ediția curentă (20 volume și 9 broșuri Colecția Carpații) în 40 \$ USA. în loc de 55 cât este prețul fixat) ar ușura sarcinile noastre și soluționa favorabil criza prin care trecem.

Chiar dacă nu i-ar interesa direct, dăruindu-le școlilor românești din America. Bibliotecilor depe lângă Societățile românești de acolo, sau chiar Bibliotecilor publice din diferitele țări occidentale, fac un înalt serviciu cauzei românești, legându-și numele de o frumoasă acțiune patriotică.

Nu pregetați a face imediat demersurile necesare în acest sens.

Căsuța pentru care luptăm este dreaptă.

Nu tolerați că în pragul biruinței românești așteptate, rânjetul de satisfacție al uneltelor RPR-iste să fie realitate și disprețul fraților care din închisorile comuniste atât de mult așteaptă dela noi, să stigmatizeze pe veci neputința noastră.

Cu alese și românești sentimente.

Director,
TRAIAN POPESCU

CARPATII

Revistă Culturală

Director: ARON COTRUS
Redactor: TRAIAN POPESCU
Redacția și Administrația:
Calle Villanueva, 43, Madrid.
Abonamente:

Anual: 5 dol. U. S. A.

Pentru instituții: 12 dol. U. S. A.

ES MANUSCRITO—MARSIEGA, S. A.

A. Cărți apărute în Editura "Carpații"

Nr. crt.	Titlul cărții	N. pag.	N. exempl.	Costul	Obs.
1	Istoria Românilor de A. D. Xenopol, vol. I, ed. I.	282	750	625 dol.	
2	Istoria Românilor de A. D. Xenopol, vol. I, ed. II.	282	400	700 "	
3	Istoria Românilor de A. D. Xenopol, vol. II	234	750	700 "	
4	Istoria Românilor de A. D. Xenopol, vol. III	296	850	825 "	
5	Istoria Românilor de A. D. Xenopol, vol. IV	310	750	1000 "	
6	Istoria literaturii române de D. Murărasu, vol. I.	272	500	825 "	
7	Istoria literaturii române de D. Murărasu, vol. II.	232	500	750 "	
8	Povesti de Ion Creangă	308	440	1000 "	volum luxos
9	Dacia de Vasile Părvan	220	500	825 "	
10	Nationalismul lui Eminescu, de D. Murărasu	408	500	1000 "	
11	Poeme fără țară de V. Posteuca, N. Novac și N. S. Govora	268	500	500 "	
12	Din Crucea pădurii de Ion Tolescu	128	400	250 "	
13	Povesti fără țară de F. Brădescu, N. Novac și N. S. Govora	400	500	1500 "	
14	Haiducul	418	500	1200 "	
15	Frumoasa cu ochi verzi de J. N. Manzatti	296	540	1000 "	
16	Amintiri din copilărie de Ion Creangă	274	530	825 "	
17	Precursori de Octavian Goga	314	500	700 "	
18	Răscoala de Liviu Rebreanu, vol. I	300	500	700 "	
19	Răscoala de Liviu Rebreanu, vol. II	300	500	700 "	
20	Cuiburi de lumină de Valeriu Cărdu	80	400	250 "	
21	Persecución religiosa en Rumania, de Rev. Al. Mircea	36	1500	200 "	
22	Rapsodia Ibérica, de Aron Cotrus	100	750	200 "	
23	România	16	1500	150 "	
TOTAL				18025 dolari	

B. Broșuri aparute în Colecția "Carpații"

Nr. crt.	Titlul broșurii	N. pag.	N. exempl.	Costul	Obs.
1	Rapsodia valaca de Aron Cotrus, text spaniol	22	300	50 dol.	
2	Parentalia de V. Părvan, text spaniol	48	300	100 "	
3	Intre Volga și Mississippi de Aron Cotrus	12	300	40 "	
4	Isprăvile și viața lui Mihai Viteazul de P. Is-pirescu	32	300	75 "	
5	Octavian Goga de Pamfil Seicaru	32	300	75 "	
6	A. C. Cuza de Pamfil Seicaru	26	300	60 "	
7	C. Stere de Pamfil Seicaru	40	300	80 "	
8	Ardealul și Habsburgii de G. A. Pordea	18	300	45 "	
9	N. Iorga de Pamfil Seicaru	112	500	400 "	
10	Agustin de Foxá: "Rumania, centinela del Este, no debe morir"	25	500	60 "	
11	T. Arghezi de Pamfil Seicaru	32	500	75 "	
TOTAL				925 dolari	

C. Cărți și broșuri, tipărite pe cheltuielile Editurii "Carpații"

Nr. crt.	Titlul cărții	N. pag.	N. exempl.	Costul	Obs.
1	Răspuns Glasului Patriei robite de Pamfil Seicaru	68	750	300 dol.	
2	O operă românească în exil (Biblioteca din Freiburg)	80	1500	500 "	
TOTAL				800 dolari	

D. REVISTA CARPATII

Nr. crt.	Titlul cărții	N. pag.	N. exempl.	Costul	Obs.
1	D. Revista "Carpații"	14	1000	300 dol.	
2	"	14	1000	300 "	
3	"	12	1000	300 "	
4-5	"	18	1000	400 "	
6-7-8	"	20	1000	450 "	
9-11	"	24	1000	600 "	
12	"	16	1000	400 "	
13-14	"	24	1000	600 "	
15-17	"	20	1000	500 "	
18	"	12	1000	400 "	
19	"	12	1000	400 "	
20	"	12	1000	400 "	
21	"	12	1000	400 "	
22-23	"	12	1000	400 "	
24-45	"	16	1000	500 "	
		16	1000	500 "	
TOTAL				6450 dolari	

Program de viitor al Editurii "Carpații"

Nr. crt.	Titlul cărții	N. pag.	N. exempl.	Costul	Obs.
1	Abecedar partea I-a și partea II-a de Inv. Gheorghe Ionescu	220	1000	2000 dol.	
2	Dictionar spaniol-român și româno-spaniol de Prof. Ion Protopopescu	1000	1000	4000 "	
3	Istoria Presei românești de Pamfil Seicaru	600	600	2000 "	
4	40 de ani de tiranie comunistă de Pamfil Seicaru	600	600	2000 "	
TOTAL				10000 dolari	

Director,
TRAIAN POPESCU

Recapitulare cheltuieli:

A. Cărți apărute în Editura "Carpații"	18025 dol.
B. Cărți și broșuri apărute în colecția "Carpații"	925 "
C. Cărți tipărite de Editura "Carpații"	800 "
D. Revista "Carpații"	5950 "
TOTAL	23700 "

Datorii ale Editurii "Carpații":

A. Diferite bănci	1500 dol.
B. Tipografii și legătorii, fotografori, etc.	1800 "
TOTAL	3300 "

Obs. Revista apare în pagini mari, format ziar, în fiecare număr intrând un material de 80 la 180 pagini format carte.